

αρχαιολογικά

Παροράματα τεύχους 17: σ. 13, η εικόνα είναι από το βιβλίο «Χάρτες και χαρτογράφοι του Αιγαίου». σ. 59, αντί της εικ. 108 έχουμε την εικ. 20. σ. 61, αντί της εικ. 21 έχουμε την εικ. 108. Η εικ. 21 είναι στηθέση της εικ. 20 και λείπει η λεζάντα: Τα λημάνια του Πειραιά γύρω στο 1835. Τετράδιο σχεδίων 51. Μολύβι. 17.5x20.5 εκ. (ΑΚΤ).

Σ. 41, εικ. 3, να συμπληρωθεί: Πρόκειται για αγγείο του 12ου ή του 13ου αι. Γ.ε. σ. 43, στ. 2, σειρ. 12: 1924 αντί 1914. Σ. 44, εικ. 5, να συμπληρωθεί ότι και στην 3. Εικ. 7: Sultanabad. Σ. 46, εικ. 22: Waage.

Νέος Γ.Ο.Κ. και πολιτιστική κληρονομιά

(συνέχεια)

Πέρασε στη Βουλή και ψηφίστηκε ως νόμος το σχέδιο του νέου Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού, παρά τις έντονες και δημόσιες αντιδράσεις των συλλογικών φορέων, όπως του Τ.Ε.Ε. και του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων (Φ.Ε.Κ.Α', αρ. 210, 18-12-1985). Η ψήφιση του, με διατάξεις που συγχώνηταν άλλες από αυτές στις οποίες είχαν συμφωνήσει φορείς και αμβροδίο Υπουργείο, δεν παρουσίασε πολλά προβλήματα, δεδομένου ότι το νομοσχέδιο πέρασε από τη Βουλή τις μέρες που είχε φουντώσει η αναταραχή για τη νέα οικονομικά μέτρα. Ως προς το άρθρο 4, αυτού του νόμου, στο οποίο αφιερώσαμε κριτικό σημείωμα στο προηγούμενο τεύχος της «Α», επήλθε μια αλλαγή προς το ρειρόπετρα. Δηλαδή, η προθεσμία του ενός χρόνου (σχέδιο), κατά την οποία η αρμόδια Διεύθυνση του ΥΠΕΧΩΔΕ θα έπρεπε να έχει προκαλέσει υπουργική απόφαση για την κήρυξη ως διατηρητικού τοπίου, για το οποίο θα είχε στείλει το σχετικό τράβελλο περιφερειακή επιτροπή (ΕΠΑΕ), στο κείμενο του νόμου έχει συντηφθεί στο μισό (έξι μήνες). Αν σε αυτούς τους έξι μήνες δεν γενεί και δημοσιεύει υπουργική απόφαση κηρύζεως, τότε η άσεια κατεδάφισης του τοπίου θα δίνεται δίχως άλλη διαδικασία.

Νομίζουμε ότι τα σχόλια περι-

τεύχους, δεδομένου ότι είναι γνωστές οι καθιυστήρησεις των κρατικών υπηρεσιών. Με το όλο πινεύμα κατά της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, που ακόμα πρωτανεύει, η νέα διάταξη έρχεται να δρει και τις οποιεσδήποτε τυχόν τύμφεις. Αν και, μετά την «ανορεξία» των πρώτων ΕΕΑΕ (και σήμερα ΕΠΑΕ) για προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς (οι εξαρέσεις που σημειώνονται επιδεινώνται τον κανόνα), σπάνια η κεντρική υπηρεσία του ΥΠΕΧΩΔΕ θα έχει, πια, να αντιμετωπίσει παρόμοιες περιπτώσεις.

«Σούρη» η κρατική νομοτεχνική πρακτική...

Β.Κ. Δωροθίνης

για να στεγαστούν οι διοικητικές, οικονομικές και τεχνικές υπηρεσίες της Δημοτικής Επιχείρησης Φωταερίου Αθηνών (ΔΕΦΑ).

Τα κτίσματα ενός τέτοιου κτιρίου για 400 εργαζόμενους και γκαράς για ανάλογο αριθμό αυτοκινήτων δεν μπορεί να δικαιολογηθεί μέσα στο χώρο του «Πολιτιστικού πάρκου». Αυτό θα περιλαμβάνει τα διατηρητέα βιοτμχανικά μνημεία και εγκαταστάσεις του Γκαζόν και τους λοιπούς χώρους σαν χώρους εκδηλώσεων για τους κατοίκους αλλά και όλη την Αθήνα.

Η πρωτοβουλία των κατοίκων επίσης καταγγέλλει ότι υπάρχει μεθόδευση το κτίριο της ΔΕΦΑ να γίνει στο χώρο πράσινου πιάνου από το Γκάζι...

Στους χώρους γύρω από το Γκάζι εκτός από την έλλειψη ελεύθερων χώρων, την κυκλοφορία αυτοκινήτων, τη ρύπανση από βιοτεχνίες μετάλλου και τα εγκαταλειμμένα σπίτια, έχει προστεθεί και η δημιουργία γκέτο από χιλιάδες μουσουλμάνους που εγκαθίστανται αδρά στα τελευταία χρόνια στη συνοικία.

Η διαιράκη που έχει ξεπάσει, όπως και τα συμφέροντα που υπάρχουν για να παραμείνει, η συνοικία υποθαμμαίσην, αναμένεται ότι θα μεταβούσεν «επ' αριότον» τα έργα ανάπλασης του χώρου...

Για πληροφορίες: κ. Μέντζος, τηλ. 34.72.808, κ. Πάλλης, 34.64.546.

Ευρωπαϊκό Κέντρο εκπαίδευσης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης κυκλοφόρησε πληροφοριακό φύλλαδιο σχετικό με το «Διευθέντο Κέντρο εκπαίδευσης τεχνών για τη συντήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομίας». Εκτός από το ιστορικό και τους στόχους του Κέντρου, που δρίσκεται στη Βενετία, παρέχονται και πληροφορίες για τους ενδιαφερόμενους τεχνίτες της πέτρας, του ξύλου, του γύψου, της ψηφιαγκιστικής και του μετάλλου. Για δύο ώρες θέλουν να μάθουν περισσότερα: Centre Européen de formation d' artisans pour la conservation du patrimoine architectural, ISOLA DI SAN SERVOLIO, Casella postale 676, I-30100 VENEZIA ITALIA και Fondation Européenne PRO VENETIA VIVA, Conseil de l' Europe, BP 431 R6, F-67006 STRASBOURG CEDEX, ΓΑΛΛΙΑ.

Το Γκάζι

Το θέμα του αφιερώματος αυτού του τεύχους το ζητά. Έτσι αναδημοσιεύουμε μέρος κειμένου του «ΔΕΛΤΙΟΥ» του Κέντρου Οικολογικής, Περιβαλλοντικής και εναλλακτικής Πληροφόρησης» (τ. 7, 1986, σ. 5):

Ευεργετική πρωτοβουλία

Κάτι που αφορά όλους μας. Το διάδασμα στο «ΔΕΛΤΙΟ» του Κέντρου Οικολογικής, Περιβαλλοντικής και εναλλακτικής Πληροφόρησης» (τ. 7, 1986, σ. 7):

«Εμείς οι σπηλαιολόγοι μέλη του Σπηλαιολογικού Ελληνικού Ερευνητικού Όμουλου ΣΠΕΛΕΟ, εκτιώνων την απαράδεκτη κατάσταση, στην οποία δρίσκονται και πολλά χρόνια τα σπήλαια της χώρας μας από πλευράς προστασίας και διατήρησης, αφού παραμένουν ουσιαστικά έρματα των κάθε είδους αρχαιοκαπήλων και δανδύνων τωπών και ξενών αφενός, και χρηματοποιούνται σαν φυσικές χαρούζες απορριμμάτων και άρχοντων αντικειμένων των κοντινών οικισμών και πόλεων αφετέρου, με αποτέλεσμα την κατα-

αρχαιολογικά

στροφή του φυσικού διάκοσμου και των ευρημάτων, καθώς και τη δημιουργία εστιών μελυνσής και ρύπανσης των υπόγειων νερών, καθώς και αισθητική αλλοίωση του περιβάλλοντος, παίρνουμε την πρωτοβουλία για τη δημιουργία του πρώτου στη χώρα μας πτηλαιολογικού πάρκου, στις Ν.Α. υπαύρειες του Υμηττού και στην περιοχή της κοινότητας Βάρης Αττικής, όπου βρίσκονται το «βάραθρο ΣΥΚΙΑΣ» και το «οπήλαιον ΑΡΧΕΔΗΜΟΥ ΝΥΜΦΟΘΑΛΗΤΤΟΥ», δύο φυσικά μημεα με παγκόσμια ενδιαφέρον, δημιουργήματα κατομμυρίων χρόνων και αναπόσπαστα δεμένα με την πολιτιστική μας κληρονομιά και την έννοια μας ταυτότητα.

Μέσα στους στόχους της ΣΠΕΛΕΟ συμπεριλαμβάνεται και η ειωθιστηποίηση και ενημέρωση των πολιτών για την προστασία και διαφύλαξη των φυσικών μημείων, με τη λειτουργία στο χώρο του πάρκου εκθέσεων στηλαιολογικής φωτογραφίας, διαλέξεων με θέματα από διάφορα απότομα, διαρράνωση στηλαιολογικών φεστιβάλ, προβολή ταινιών και video με θέματα από ελληνική και ξένα σπηλιά, κ.λ.π.

Από το κάλεσμα της ΣΠΕΛΕΟ
Στηλαιολογικός Εξερευνητικός
Όμιλος
Αριστονίκου 21 - 11636 Αθήνα
τηλ. 92.14.078

Εύρημα στη Δράμα

Σε δρόμο της σύγχρονης Δράμας (Τροιάς), στα βελμέλια πολυκατοικίας δρέπητης τάφος με τυχογραφίες και πλούσια κτερίσματα. Η ανακαλύψη αυτή είναι σημαντική για τη γνωστή ιστορία της Δράμας.

Το πρώτο τείχος της κλασικής Αίγινας

Ένα από τα σημαντικότερα αρχαιολογικά γεγονότα του 1985, ήταν η ανέρευση μέσα στην πόλη της Αίγινας (στην οδό Τελαμώνος 23) ενός μεγάλου τμήματος του τείχους των πρώμων κλασικών χρόνων (ύψως στο 480 π.Χ.). Το τείχος στηρίζεται στο φυσικό δράχο. Η δυτική πλευρά δια-

σώζεται σε ύψος 3 δόμων που οι λίθοι τους είναι πολύ καλά διατηρημένοι και πελεκημένοι με επιμέλεια. Και οι δύο πλευρές του τείχους έχουν κατασκευαστεί από πωρόλιθους μήκους 1.30-1.50 μ. και πλάτους 0.45-0.52 μ.

Η Πάτρα

Σε συνέντευξη Τύπου (28-1-86) ο προϊστάμενος κλασικών αρχαιοτήτων της Πάτρας, τόνισε ότι η αύγχρονη πόλη της Πάτρας είναι κτισμένη πάνω σε αρχαία πόλη. Στο Κέντρο της Πάτρας αποκαλύφθηκαν τον τελευταίο καιρό ρωμαϊκό συγκρότημα με λουτρά, ψηφιδωτό διάκοσμο, ρωμαϊκά οικια με ψηφιδωτό και συντριβάνι και πλακόστρωτος δρόμος της ίδιας εποχής, τημηματού χαριστικού λαμπτιού. Επίσης αποκαλύφθηκαν μωκηνιά κάτω τάφοι. Επίσης κάτω από το ωβαντόνι φρούριο της Πάτρας βρίσκεται η πόλη της κλασικής περιόδου. Εξάλου στη γύρω περιοχή του Οδείου υπάρχει σημαντική θεατρική κατασκευή (του 200 μ.Χ.), μοναδική στο είδος της. Σε οικοδομή δε στη Χαλανδρίτσα, αποκαλύφθηκε μωκηνιακός οικισμός θαυμάσια διατηρημένος.

Νεολιθικοί οικισμοί σε λιγνιτωρυχείο της Πτολεμαΐδας

Επτά μεγάλοι οικισμοί της νεολιθικής εποχής εντοπίστηκαν στην Αρτεμίδη της Πτολεμαΐδας. Οι οικισμοί βρίσκονται μέσα στην άραια περιοχή της ΔΕΗ. Οι αρχαιολόγοι ζήτησαν να εξαρεθούν οι προϊστορικοί οικισμοί από το πρόγραμμα εξόρμησης λιγνίτου που υπάρχει στο υπέδαφο.

Ελληνιστικοί οικισμοί στην Κοζάνη

Ανασκαφές σε δύο ελληνιστικούς οικισμούς στην Αιάνη και Μαυροπηγή Κοζάνης, έφεραν στο φως πλούσια ευρήματα. Στη θέση Μεγάλη Ράχη της Αιάνης εντοπίστηκαν κατοικίες ελληνιστικών χρόνων, αγγεία, μεταλ-

λικά σκεύη και ειδώλια της θεάς Κυβέλης. Μήτρες ανάγλυφων αγγείων που δρέπηκαν στις ανασκαφές του 1985 μαρτυρούν την υπάρξη στην Αιάνη εργαστηρίων κεραμικής. Ένα χιλιόμετρο από τον οικισμό δρέπηκε νεκροταφείο του 4ου αι. π.Χ. Χρυσά κοσμήματα δρέπηκαν σε τάφο της ίδιας εποχής στην Άνω Κώμη Κοζάνης, από τα οποία προκύπτουν σημαντικά συμπεριεργάματα για τη μεταλλοτεχνία της Άνω Μακεδονίας και τη σχέση των εργαστηρίων της με άλλα αντίστοιχα της αρχαιότητας.

Σώθηκε βιομηχανικό κτίριο

Δείγμα της πρώτης βιομηχανικής περιόδου της Θεσσαλονίκης, το παλιό αντιλοιστάσιο της Εταιρίας Υδάτων (26ης Οκτωβρίου), μαζί με τον περιβάλλοντα χώρο του χαρακτηριστική διατηρητέο μνημείο. Το κτίριο έχει οικοδομηθεί γύρω στο 1880 και αποτελεί μοναδικό δείγμα με εμφανή φέρουσα μεταλλική κατασκευή και τοίχους πλέρωσης από πλίνθους, στη Θεσσαλονίκη.

Αποκατάσταση των μνημείων της Θεσσαλονίκης

Σημαντικό ταφικό μνημείο δρέπηκε στην Αγία Σοφία, με θαυμάσιες τοιχογραφίες των αρχών του 13ου αιώνα, κατά τη διάρκεια αναστηλωτικών εργασιών στα διζαντινά μνημεία της συμπρωτεύουσας, μετά τους σεισμούς του 1978. Μέχρι στιγμής έχουν αναστηλωθεί τελείως οκτώ μνημεία: Η Μεταμόρφωση του Σωτήρα (14ος αι.), ο Άγιος Αντώνιος (19ος αι.), η Νέα Παναγούδα (18ος αι.), ο Λευκός Πύργος (15ος αι.), η Μονή Βλατάδων (14ος αι.), το Μπεζέστενη (15ος αι.) και ο Άγιος Ανδρέας Περιστεράς.

Παράλληλα με την αναστήλωση των κτισμάτων από τις Εφορείες Βιζαντινών Αρχαιοτήτων και Νεότερων Μνημείων, ο δήμος της Θεσσαλονίκης έρχεται να εφαρμόσει ένα ειδικό πρόγραμμα ανέργων, οικοδόμων και τεχνίτων, καθώς και αρχιτεκτόνων - πολιτικών μηχανικών στην αποκατάσταση των μνημείων.

αρχαιολογικά

Ένα αρχείο στη διάθεση των ερευνητών

Το τοπικό Μουσείο Μηλεών Πηλίου έχει ξεκινήσει τη δημιουργία φωτογραφικού αρχείου των παραδοσιακών καλλιεργειών και επαγγελμάτων του ευρύτερου ελληνικού χώρου συγκεντρώνοντας ιδιαίτερα μέρη από παλιούς επαγγελμάτες φωτογράφους, από Μουσεία και Ιδρύματα. Όσοι ενδιαφέρονται μπορούν να συνεννοψθούν με την κα Ελένη Φωτεινοπαπάτη, Σουσδίας 58, Αθήνα 105 21, τηλ. 721.44.08 και 363.11.69.

Στις Μηλιές Πηλίου

Σήμερα που ο παραδοσιακός τρόπος ζωής έχει σχέδον ολοκληρωτικά χαθεί και ήδη πολλές πτυχές του τις γνωρίζουμε μόνο από τα Μουσεία, από εκθέσεις, ομιλίες και προβολές, κάθε συνάντηση με τη ζωντανή παράδοση είναι πολύτιμη. Στο πνεύμα αυτό, το τοπικό Μουσείο και ο Πολιτιστικός Σύλλογος του χωριού Μηλέων, στο Πήλιο, αποφάσισαν να οργανώσουν μια σειρά εκδηλώσεων γνωριμίας με την παραδοσιακή ζωή και τέχνη στις 31 Μαΐου, 22 Ιουνίου και 19 Ιουλίου με σκοπό να κινηθεί όλο το χωριό σαν ένα ζωντανό

ανοικτό λαογραφικό κέντρο, δίνοντας στον επισκέπτη τη δυνατότητα να δει τους τοπικούς τεχνίτες να δουλεύουν μέσα στο εργαστήριο τους και τις νοικοκυρές να ασχολούνται με τις καθημερινές παραδοσιακές φροντίδες στο οπικό τους. Στο χωριό, που έχει κριθεί παραδοσιακός οικισμός, εργάζεται φανοποιός και σιδεράς, σμαράρας και πελκούν με το βελονικό εργάτερια για τα προϊότα τους, αλέθουν στάρι στο χειρόμυλο για να φτιάξουν ψάλια με πτίτες και μπαλκάδα, ζυμώνουν ψωμι και το ψώνουν στο φύρωμα της αυλής τους, βράζουν ντομάτα πελτέ, πήζουν τυρί και γιαούρτι, κάνουν σαπούνι από ντόπιο λάδι ελιάς. Προσφέρουν στον έχοντα να πει από το δικό τους ποτήριο και κρασί με τουρσί φτιαγμένο από τη χέρια τους και ελιές από τη σοδειά τους ή γλυκό του κουταλιού, οπική καρυδόπιττα και μπαλκάδα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι ασχολίες των γυναικών και η εργασία τους κάθε δυνατή που ο επισκέπτης θα έχει την δυνατότητα να παρακολουθήσει, υπαγορεύονται ακόμα σημερινές στις Μηλιές από τις ανάγκες της κάθε οικογένειας και του κοινωνικού συνόλου. Είναι δείγματα του σημερινού τρόπου ζωής ενός χωριού που δεν έχει ακόμα υποκύψει στην επιρροή της σύγχρονης βιομηχανοποιημένης καταναλωτικής κοινωνίας. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη ξεκίνημα και την οργάνωση των εκδηλώσεων αυτών, ήταν η συνεργασία των κατοίκων του χωριού με το τοπικό Μουσείο και τον Πολιτιστικό Σύλλογο και την προμηθία τους να ανοίξουν το εργαστήριο της ποτικού τους όχι μόνο στους επιπτώμαντες και μελετήτες, Έλληνες και ξένους, αλλά και στο ευρύτερο κοίνο, παρουσιάζοντας τον πλούτο της λαϊκής μας κληρονομιάς, τα μυστικά της τέχνης τους και τη προβλήματα ή τις δυσκολίες της καθημερινής ζωής του χωριού.

Η ανθρώπινη αυτή επικοινωνία και

οπάνια ευκαριά να γνωρίσετε από κοντά πτυχές ενός τρόπου ζωής που σιγά - σιγά οδύνει. Ελπίζουμε ότι θα είναι μια συναρπαστική εμπειρία για όλους.

Μυκηναϊκός οικισμός στη Χαλανδρίτσα

Προϊστορικός οικισμός του 1200 π.Χ. ανακαλύφθηκε στη Χαλανδρίτσα, 25 χιλιόμετρα από την Πάτρα. Λόγω του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει ο μυκηναϊκός οικισμός, αποφασίστηκε η αξιοποίηση της γύρω περιοχής και η επίσπευση των ανασκαφών.

Οικισμός και νεκροταφείο στο «Καστρί» Θάσου

Σε δύσβατη ορεινή περιοχή, μεταξύ των χωριών Θεολόγος και Πότος (τοποθεσία «Καστρί»), εντοπιστήκε προϊστορικός οικισμός του τέλους της νεολιθικής εποχής, που η ζωή του συνεχίστηκε μέχρι το 1000 π.Χ. Βρέθηκαν λείψανα από κατοικίες χτισμένες με κλαδιά δεντρών και επικαλυμμένες με πτήλι. Οι κάτοικοι καταγόντων με την κεραμική, τη λάξευση λίθινων εργαλείων και, αργότερα, την κατασκευή χάλκινων εργαλείων. Κατόνταν στο οικισμό εντοπίστηκε και νεκροταφείο της ύστερης εποχής του χαλκού (1500-1100 π.Χ.). Οι νεκροί θάβονταν σε κιτούς υπέργειους τάφους που χτίζονταν κατά ομάδες και κάθε οικογένεια είχε δικό της πάροικο. Αγγεία που βρέθηκαν στους τάφους, φέρουν έκδηλη την επίδραση του μυκηναϊκού πολιτισμού στο νησί γύρω στα 1200 π.Χ.

Παλαιοιλιθικά εργαλεία στο Παγγαίο

Η σπηλαιοερευνητική ομάδα της Καβάλας εντόπισε σε τεσσάρα διαφορετικά σημεία της Παγγαίου εργαλεία της Παλαιοιλιθικής εποχής. Λίθινα κοπαναστήρια, βελόνες, ίματρες και λεπίδες που βρέθηκαν καλύπτονταν την πρώην μέση παλαιοιλιθική

αρχαιολογικά

μέχρι την ύστερη άνω παλαιολιθική εποχή (500.000 μέχρι 20.000 π.Χ.).

Τα ευρήματα του Παγγαίου είναι δύοια με τα εργαλεία των Πετραλώνων, αλλά διαφέρουν κάτιας από αυτά της Εύβοιας, της Πάρου ή της Μάνης.

Ορυχεία Παλαιολιθικής εποχής στη Θάσο

Στην περιοχή «Ταίνες» της Θάσου, εντοπίστηκαν ορυχεία πολύτιμων, νηματοδύτικων και κοινών μεταλλεύμάτων, τα αρχαίστερα υπόγεια ορυχεία της Ευρώπης. Ειδικότερα, στο προϊστορικό ορυχείο της Όχρας βρέθηκε και σημαντικός αριθμός εργαλείων, καθώς και στοιχεία που είχαν λαζέψει οι μεταλλωρύχοι της αρχαιότητας.

Θρακικός θησαυρός σε χωρίο της ΒΔ Βουλγαρίας

Γεωργίδης ανακάλυψε ενώ έσκαψε για να εγκαταστήσει σύστημα άρδευσης στο κτήμα του, 65 αγγεία και κύπελλα από επίχρυσο ασήμι. Οι αρχαιολόγοι που ανέλαβαν την ανασκαφή ανακάλυψαν, πάντα μέτρα πο πέρα, εκατό ακόμη αντικείμενα. Πρόκειται για θησαυρό του 4ου αι. π.Χ. που ο ιδιοκτήτης του είχε κρύψει φοδούμενος κάτιο τούνδρα. Τα κύπελλα και τα ποτήρια είναι διακοσμημένα με εξαιρετικά αναγλύφα. Στο θάδος 14 κυπελλών υπάρχουν επιγραφές θρακικών ονομάτων με ελληνικά γράμματα.

Καπναποθήκες της Ξάνθης

«Ιστορικά διατηρέτε μνημεία και έργα τέχνης» χαρακτηρίστηκαν τρεις καπναποθήκες της Ξάνθης. Οι καπναποθήκες αυτές, είναι αναπόσπαστα δεμένες με την ιστορία της περιοχής της Ξάνθης. Οι καπναποθήκες κτίστηκαν μεταξύ του 1830 και του 1912. Συγκεκριμένα οι καπναποθήκες αυτές είναι: Στην οδό Γ. Κονδύλη 1, κτίστηκε γύρω στα 1870. Στην οδό Κονδύλη 14 και 15, με τον

περιβάλλοντα χώρο. Κτίστηκε τα τέλη του προηγούμενου αιώνα. Στην οδό Διάδεκα Αποστόλων και Αθδήρων. Κτίστηκε στα τέλη του περασμένου αιώνα. Πρόκειται για ένα από τα πιο αξιόλογα κτίσματα της εποχής, που συνδυάζει τη λειτουργικότητα και την καλαισθησία.

υπολείμματα εκκαμίνευσης χαλκού και σκουριάς, που αποτελούν σημαντικά δείγματα για τη μελέτη της χρήσης του χαλκού στα Βαλκάνια.

Αρχαιομετρική Εταιρεία

Στις αρχαιρεσίες της Ελληνικής Αρχαιομετρικής Εταιρείας, έδρα Γραφ. Ένωσης Ελλήνων Χημικών Κανγγρέας 27, Αθήνα, που έγιναν στις 15/11/85, εκλέχτηκε το νέο Διοικητικό Συμβούλιο με την παρακάτω σύνθεση: Πρόεδρος: Γ. Βαρουφάκης, Χημικός, επίκουρος καθηγητής, Παν/μιο της Αθηνας Αντιπρόεδρος: Κ. Σιδέρης, Γεωλόγος, αναπληρωτής καθηγητής Παν/μιο της Αθηνας, Γεν. Γραμματέας: Σ. Δανάλη - Κωτσάκη, Δρ. Πυρηνικός φυσικός, υπεύθυνος εργαλείχωρο πλοιευργείας περιβάλλοντος, ΚΠΕ «Δημόδοκτος». Ταμιας: Κ. Κουζέλη, Δρ. Σημικός, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Μέλη: Ε. Μάγκου, Χημικός, Προϊσταμένη χημικού εργαστηρίου Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Π. Πρέκα, Αρχαιολόγος, προϊσταμένη Ή. Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Κέρκυρας και Θεσπρωτίας, Μ. Μαυρογιαννάκης, Δρ. Μηχανολόγος - ήλεκτρολόγος, ΚΠΕ «Δημόδοκτος».

Αρχαίος τάφος στη Δράμα

Καμαροσκεπής μακεδονικός τάφος βρέθηκε κατά την εκσκαφή θεμελίων για την ανέγερση πολικαυτοκίας στη Δράμα. Στον κτιστό προβάλλουμε του τάφου αναζωπύνεται το τοπογραφείο. Στο λαξευτό κυρίως θάλαιο ανακαλύφθηκαν τρία ταφές με μεγάλο αριθμό κτερισμάτων. Βρέθηκαν πολλά διακρυδόχα αγγεία, καβάνια και λυχνάρια, κρατήρες και κάνθαρος.

Ιεροί μινωικοί περίθολοι

Στη Σύμη Βιάννου του Ηρακλείου, όπου εδώ και χρόνια διενεργούνται ανασκαφές, ολοκλήρωνται η εικόνα, της 2ης αρχιτεκτονικής φάσης της νεοανακτορικής περιόδου, της λειτουργίας του ιερού. Αποκαλύφθηκαν ακέραια λιθίνες τράπεζες προφόρων (1700-1580 π.Χ.), στρώμα πυρά, πτήλια κύπελλα κοινωνίας κ.λ.π. Είναι η πρώτη ανασκαφή απόδειξη της ύπαρχης μινωικού περιβόλου που γνωρίζαμε μόνο από απεικονίσεις στην τέχνη. Οι περιβόλους αυτού περιβάλλουν όχι μόνο το ιερό δέντρο αλλά λατρευτικό πυρήνα γύρω από τον οποίο τελούνται η λατρεία.

Η Αγριοσυκιά (Νομός Πέλλας)

Στην Αγριοσυκιά αποκαλύφθηκαν ιχνη κατοικήσης που έκιναν από τη φάση Διμηνίου και συνεχίζονται ως τον διο. μ.Χ., εποχή στην οποία ανήκει το τείχος, μέρος του οποίου έχει ανασκαφεί, καθώς και πύργος και κατοικίες. Η έκταση του αρχικού οικισμού που βρίσκεται πάνω σε οχυρό λόφο είναι 13 στρέμματα. Στην προϊστορική εποχή ανήκουν και

‘Όταν ο κ. Σιράκ ανακαλεί και επεξηγεί...

Η προεκλογική εκστρατεία για τις βουλευτικές εκλογές στη Γαλλία είχε ουδιστικά αρχίσει, όταν πρωτοσέλιδο και θαυμασματό άρθρο - reportage στη «Mont» πληροφόρεσε το ειδρόντη, όπως φάντηκε, αναγνωστικό κοινό ότι ο κ. Ζακ Σιράκ, πρών πρωθυπουργός, σήμερα δημάρχος του Παρισιού και επίδοξος πρωθυπουργός πάλι, είχε σκοπό να αναθεωρήσει επί το «οικοδομικότερον» τον κανονισμό που ισχύει για τη δύμηση και για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομίας της ιστορικής πρωτεύουσας. Αποχώρων λόγως, η «φιλελευθεροποίηση» της οικοδομής δραστηριότητας. Υπήρξαν τόσες αντιδράσεις στο άρθρο αυτό, που μάλιστα απεκάλυπτε ότι η σχεδιαζόμενη αναθεώρηση

αρχαιολογικά

Θα ανέτρεπε κανονισμό ο οποίος είχε δημοσιευθεί με ειδικότητα της κυβέρνησης του 1974, όπου συμμετείχε ο κ. Σιράκ, ώστε ο ίδιος έπεισε να δηλώσει ότι η «φιλέλευθεροποίηση» προγραμμάτιζεται να είναι πολύ περιορισμένη και ότι, πάντως, σκοπό δεν έχει να θίξει την αρχιτεκτονική κληρονομιά;

Άλλη χώρα, αλλά ήθη, αλλ' όπου οι πολιτικοί, παρά τις συγκριμένες πολιτικές τοποθεσίες τους, δεν θεωρούν την πολιτιστική κληρονομιά «δεύτερο χαρτί». Άλλα και όπου ο τύπος την προβάλλει σαν πρώτο και μεγάλο θέμα.

Β.Κ. Δωροθίνης

τό της, με το Κράτος να την διευκολύνει - κατά κύριο λόγο - στην πορεία αυτή.

Στη συγκέντρωση έγιναν, τελικά, ανακοινώσεις γενικών πραγμάτων, μετά από ημερίδες εργασίας και ανταλλαγής γνωμών των Ελλήνων και των Γερμανών ειδικών. Οι Γερμανοί, μάλιστα, εξέφρασαν την τέλεια επιδοκυμασία των δώσων έχουν γίνει μέχρι σήμερα, ενώ σε ερωτήσεις για το πού θα δοθεί προτεραιότητα, στις αρχαιότητες ή στη σύγχρονη (νεότερη) πολιτιστική κληρονομιά, δύσκολη διαθεσισία στην, θέβασα, η Πλάκα, που έχουν παρθεί από το 1977, κινδυνεύει, έτσι, να μετατραπετεί στο νέο κρατικό άλλοτε προστασίας της νεότερης πολιτιστικής μας κληρονομιάς, ένα άλλοι που δεν αποκλείεται να αντικαταστήσει εκείνη της παλαιότερης αρχαιοπλησίας...

Β.Κ.Δ.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Πλάκα: το νέο άλλοθι;

Στις 14 Φεβρουαρίου, στο αμφιθέατρο του Ινστιτούτου Γκαϊτε, έγινε δημόσια ανακοίνωση συμπερασμάτων και εκτιμήσεων από τον επικεφαλής του προγράμματος για την αναμόρφωση της Πλάκας, καθηγητή του Ε.Μ.Π. κ. Διον. Ζήβα, με συμμετοχή του καθηγητή κ. Λάθη και τριών Γερμανών προσκεκλημένων, των κ.κ. Γκ. Αλμπερτ καθηγητή στο Πολιτεχνείο του Μονάχου και Β. Χαϊνφέρ, του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου του Βερολίνου και Β. Πόχτερμαν, διευθυντή της Διεύθυνσης Οικοικών της Ουνέσκο. Τη συζήτηση διεύθυνε ο αρχιτεκτόνας - πολεοδόμος κ. Γιάννης Μηχαλή, που συμμετέχει και αυτός στο πρόγραμμα. Εισαγωγή στη συγκέντρωση έκανε ο Γεν. Γραμματέας του ΥΠΕΧΩΔΕ κ. Αλ. Παντζής, ενώ παρόντες ήταν δύο υπουργικοί σύμβουλοι του ίδιου Υπουργείου (οι κ.κ. Α. Μαρκοπούλου και Στ. Τσαγγράτος) και πλειάδα υπαλλήλων του. Πυκνό ακραστήριο βρίσκονταν στην αίθουσα, προφανώς για να εντμερώθει από τόσους κρατικούς αρμόδιους, ειδικά και σφαιρικότερα, όπως φάνηκε από τις πολύδιμμες παρεμβάσεις (περίπου δεκάπετα).

Όλα αυτά δέδιονταν, θέβασα, ότι το ενδιαφέρον των πολιτών για την πολιτιστική μας κληρονομιά γίνεται διαρκώς ζωρότερο - δηλαδή, όσο αυτή οδεύει σταθερά προς το θάνα-

το πού, με το Κράτος να την διευκολύνει - κατά κύριο λόγο - στην πορεία αυτή.

Στη συγκέντρωση έγιναν, τελικά,

ανακοινώσεις γενικών πραγμάτων,

μετά από ημερίδες εργασίας και ανταλλαγής γνωμών των Ελλήνων και των Γερμανών ειδικών. Οι Γερμανοί, μάλιστα, εξέφρασαν την τέλεια επιδοκυμασία των δώσων έχουν γίνει μέχρι σήμερα, ενώ σε ερωτήσεις για το πού θα δοθεί προτεραιότητα, στις αρχαιότητες ή στη σύγχρονη (νεότερη) πολιτιστική κληρονομιά, δύσκολη διαθεσισία στην, θέβασα, η Πλάκα, που έχουν παρθεί από το 1977, κινδυνεύει, έτσι, να μετατραπετεί στο νέο κρατικό άλλοτε προστασίας της νεότερης πολιτιστικής μας κληρονομιάς, ένα άλλοι που δεν αποκλείεται να αντικαταστήσει εκείνη της παλαιότερης αρχαιοπλησίας...

Η στάθμη της Μεσογείου

Στις 5-7 Σεπτεμβρίου έγινε στη Γαλλία (Aix-en-Provence) συνέδριο με θέμα τις μεταθόλες της στάθμης της Μεσογείου, με σκοπό τη διμοւργία διαλόγου μεταξύ αρχαιολόγων και γεωμορφολόγων. Εξετάστηκαν οι ακτογραμμές τόσο της Μεσογείου όσο και γειτονικών θαλασσών (Μαύρη θάλασσα, Περισσός Κόλπος) κατά τους ιστορικούς χρόνους, υπογραμμίζοντας την «κινητικότητα» του μεσογειακού τοπίου.

ΙΙ^η Διεθνές Παπιρολογικό Συνέδριο

Από τις 25-31 Μαΐου 1986, πραγματοποιείται στην Αθήνα το ΙΙ^η Διεθνές Παπιρολογικό Συνέδριο. Με δέδοντα την Παπιρολογία, το Συνέδριο αυτό παρουσιάζει έναν διεπιστημονικό χαρακτήρα, καθώς, τόσο η Οργανωτική Επιτροπή όσο και οι επιστημόνες που δήλωσαν συμμετοχή, ασχολούνται με διάφορους κλάδους των ανθρωποτικών επιστημάτων. Όπως και στη προηγούμενα Παπιρολογικά Συνέδρια, έτσι και σ' αυτό συμμετέχουν φιλόλογοι, ιστορικοί, αρχαιολόγοι και νομικοί (νομική παπιρολογία). Οι εργασίες του Συνέδριου θα γίνουν στις αιθουσές της Πανεπι-

αρχαιολογικά

Πληροφορίες: Επίκ. Καθηγητής Β. Μανδλαράς (Γραμματέας), Αραχώβης 19, Αθήνα 106 80.

Τα νομικά κείμενα του ελληνιστικού κόσμου

Το Ινστιτούτο Λαζαρίδης Σπουδών του Πανεπιστημίου του Λαζαρίδη οργανώνει, από τις 28 Φεβρουαρίου έως τις 15 Μαΐου 1986, σειρά από διάλεξεις με θέμα «Νομικά κείμενα του Ελληνιστικού κόσμου». Το προσωρινό πρόγραμμα που ανακοινώθηκε περιλαμβάνει τις εξής ανακοινώσεις: J. Meléze - Modrzejewski (Παν/ με Paris): Τα νομικά συμματατά του Ελληνιστικού κόσμου. B. van der Spek (Amsterdam) - R. Katzoff (Tel Aviv): Κυριότητα ακινήτων. G. Mc Ewan (Toronto) - H.S. Smith (London) - R. Katzoff: Οικογενειακό δικαίο. W. Clarysse (Louvain) - G. Mc Ewan: Διαθήκες. J. Oelsner (Jena) κ.ά.: Naol. P. Shore (Liverpool) - J. Oelsner: Δικαίο των ενοχών. R. Scholl (Trier) - J. Oelsner: Η νομική θέση των δούλων.

Το Δελφικό τοπίο

Αποκαλυπτική η συγκέντρωση της 12ης Φεβρουαρίου, στην Αθήνα, που οργάνωσαν δεκάτες οικολογικοί φορείς και η «Ελληνική Εταιρία», με θέμα την εγκατάσταση εργοστασίου αλουμίνιου (και, αναντότατα, αλουμίνιο, όπως αποδείχθηκε) στην περιοχή Αγ. Ευστρίου του ευρύτερου χώρου των Δελφών. Ας το πούμε ευθύνης εξαρχής επιγραμματικά, απλά, ώρια: τούτη τη φορά, με εργολάθο το Κράτος, έχουμε να κάνουμε με μία υπαρκτή αλλά άγνωστη σύμβαση, με μία αντιπάρκτη περιβαλλοντική μελέτη, μ' ένα εργοστάσιο-φάντασμα, με μία... κινούμενη έκταση (όπου υποθέτεις πως θα δημιουργηθεί το εργοστάσιο) και με εναλλασσόμενους παρτενάρια του Κράτους-εργολάθου (στην αρχή η Βουλγαρία, μετά η Ουγγαρία, αλλά αναζητείται και η Τσεχολοθακία κ.ο.κ.).

Όλα αυτά, θέθασι, κανονικά δεν θα έπρεπε ν' αποτελούν έκπληξη παρά για τους αφελείς για τους καλόπι-

στους (στη χώρα μας, οι δεύτεροι έχουν εξοικονωθεί, πλέον, με τους πρωτούς). Για τον απλούστατο λόγο δύτι, από την πλευρά των άμεσα εμπλεγμένων κρατικών φορέων στην υπόθεση της εγκατάστασης του εργοστασίου, επι μήνες τώρα, άλλα «επιχειρήματα» υπέρ των θέσεών τους δεν δίνονται από σύγκους και αόριστους αριθμούς, με επιμονή πινεύρων της πρώτης βιομηχανικής εποχής και με επιδειξη αδασούνθη βιαλοχαράκων του τέλους του 19ου αιώνα. Στην «επιχειρηματολογία» δεν δρισκαμε πουθενά καμά μόνυχρον (και επιβαλλόμενη) θεώρηση του θέματος από περιβαλλοντική και κοινωνική πλευρά. Και σαν μόνο «αντεπίχειρμα» της εύλογης ανησυχίας των κατοίκων της περιοχής και των ποιμαντών οικολογικών και άλλων οργανώσων (ανησυχίες που έγιναν τεκμηριώμενες θεσείς και αντιθέσεις) δόθηκε... η ρετσινιά του ότι στις διαφωνίες προβρήχναν εκ των πονηρών, αφού κύριος συμβαλλόμενος του Κράτους - εργολάθου αυτή τη φορά είναι η Σοβιετική Ένωση. «Φαινεται» απεκούνση των εργολαθικών «επιχειρημάτων» και «αντεπιχειρήματων» υπέρθε, όπως μάθαμε στη συγκέντρωση, το νύτισμα γνωστού επαγγελματία χαρτοπαικτή της περιοχής Δελφών με ρούχα φουστανελά και η εμφάνιση και κινηταρογράφηση του στα «εγκαίνια» της (κινούμενης) έκτασης όπου τα γίνεται η εγκατάσταση... Αλλ' οι έρθουμε στη συγκέντρωση. Εισηγητές ήταν οι πρόσδεροι της «Ελληνικής Εταιρίας», μία συνταξιουχός αρχαιολόγος και πρώνες Εφόρος στην περιοχή Δελφών, νεαρός χημικός, ο οικονομολόγος Στήλιος Παπατηλίουσός, ο εκπρόσωπος της Ελληνικής Βιομηχανίας (κρατικής) Αλουμινίου κ. Βασιλείου, ο εκπρόσωπος του πρών YXOP και σήμερα Υπουργείου Δημόσιων Έργων κ. Καπάντας και ο σημειευός Εφόρος Αρχαιοτήτων Δελφών κ. Πεντάζος. Οι τεσσάρεις πρώτοι εκπροσωπούσαν και εξέφραζαν τις «οικολογικές» απόψεις και οι τρεις τελευταίοι εκείνες των αντιστοίχων κρατικών φρέσκων.

Αν ο Κ. Σκουλάς εξέφρασε με συντομία και καθαρότητα τις συγκινούσσεις θέσεις των διαφόρων φορέων που ανησυχούν για το περιβάλλον, δυστυχώς οι επόμενοι δύο ομιλητές

δεν κατάλαβαν που απευθύνονταν και χάθηκαν κάπου μεταξύ περισκών πολέμων και χημικής σύνθεσης των μετάλλων. Ευτυχώς, ο κ. Παπασπύλιουσός, δινόντας τον καλύτερο εαυτό του, έκανε μια μεστή παρέμβαση — μεστή όσο και καταπελτική. Ο κ. Βασιλείου ήρθε κουβαλώντας έναν ογκώδη σωρό φακέλων. Αυτούς που, σε επίμονες αιτήσεις και διαθέματα τόσα της οργάνωσης των κατοίκων της περιοχής όσο και οικολογικών οργανώσεων, αρνούνται από την Ε.Δ.Β.Α. ν' ανοίξουν, επικαλούμενοι το κρατικό απόρριπτο. Άλλη υπήρξε αρνητικά και χρήσιμα αποκαλυπτικός, για δύο κυρίως λόγους. Για το δύτι, δύο χρόνια μετά την έναρξη των σχετικών διαδικασιών, αλλά και μετά τον καθορισμό της (κινούμενης) έκτασης, δεν έχει ολοκληρωθεί και παραδοθεί σωστή περιβαλλοντική μελέτη: αλλά και για το δύτι, εμπρός στις έντονες αντιδράσεις που εκδηλώθηκαν, η Ε.Δ.Β.Α. κάνει τον πονηρό ελιγμό να εντάξει το εργοστάσιό στη βιομηχανική ζώνη, που θα οριοθετηθεί με ευθύνη του Υπουργείου Δημόσιων Έργων.

Παρ' όλα αυτά, ο κ. Βασιλείου έθεσε και το βασικότερερε ερώτημα: Θέλουμε να αξιοποιήσουμε τα αποθέματα θάβης στην Ελλάδα, τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη, ή όχι: Τα αποθέματα αυτά, με το σημερινό ρυθμό εξόρυξης, θα εξαντληθούν, πάντως, σε είκοσι, τα πολύ χρόνια. Ένα ερώτημα στο οποίο φάνταζε ότι οι οικολογικές οργανώσεις δεν δίνουν, ακόμα, απάντηση, ώπως και στο γενικότερο αλλά και ουσιαστικότερο, που τίθεται από κάθε παρόμια σύγκρουση: μέχρι πού και πώς η βιομηχανική ανάπτυξη στην Ελλάδα;...

Ο κ. Καπάντας μίλησε βασικά για το Π.Δ. 417/1985, που αφορά την ευρύτερη περιοχή Δελφών, την οποίας και περιόρισε την έκταση, σε ενώ εξήγησε ότι το Υπουργείο του ουσιαστικά θα επιληφθεί της υποθέσεως όταν και όποτε υπάρξει η αναμενόμενη περιβαλλοντική μελέτη, ενώ δεν υπεισήλθε στο θέμα του καθορισμού χρήσεων γης και βιομηχανικής ζώνης.

Τέλος, ο κ. Πεντάζος ανέλαβε, ίσως, τον πο όχρο δημόσιο ρόλο της καριέρας του, δηλαδή το να εξηγήσει τη στάση του ΥΠ.Π.Ο. στο προκειμένο θέμα και τη σχετική απόφαση του Κ.Α.Σ., το οποίο επέτρεψε υπό όρους

αρχαιολογικά

την ίδρυση του εργοστασίου (αλλά δεν εξηγήθηκε ποιοι ειδικοί του υπουργείου αυτού και με ποιές πρακτικές δυνατότητες αναστολής εργασιών θα μπορούν να ελέγχουν την τήρηση των ροών). Άλλα από την ανταλλαγή απομεινών που ακολούθησε την εισήγηση του Κ. Πεντάζου εξάγεται το συμπέρασμα ότι ο ίδιος, στην αυτοψία του, θα πρέπει να οδηγήθηκε σε περιοχή... άλλη από εκείνη όπου σχεδιάζεται η ίδρυση του εργοστασίου. Φυσικά, από την άλλη αυτή περιοχή οι Δελφοί δεν είναι ορατοί, αν και σε τελευταία ανάλυση τούτο δεν είναι το μόνο σημαντικό: Κανένας δεν δεβαίνεται ότι η ρυπογόνα βιομηχανία, με τις εκπομπές αερίων, δεν θα βλέψει τα αρχαία.

Στη συζήτηση που ακολούθησε ο κ. Αχιλλέας Γρηγορογιάννης την πρόσβαση τα βασικά επιχειρήματα των τόσο τεκμηριωμένων περιεμβάσεων του στον τύπο, κάποιους της περιοχής αποκλιψαν ως μεθοδεύσεις επιρρεασμού που θυμίζουν όλες της εποχής (εκ μέρους κρατικών οργάνων, εννοείται), ενώ εκπρόσωποι οικολογικών οργανώσεων περιέγραψαν εύλογάττα τη διελκυστίνδα για απόκτηση πληροφοριών από την Ε.Δ.Β.Α.

Γραφική υπήρξε η παρέμβαση εκπροσώπου του Τ.Ε.Ε. Αρού δηλώσεις ότι το Επιμελήτηριο ακόμα... δεν έχει πάρει θέση στο θέμα. Εδώσε παρανέσεις προς την ομήγυρη και θέωρησης αρνητικού το διότι οι διάφοροι φορείς στρέφονται και προς ένες οργανώσεις. Του απαντήθηκε ότι, όταν οι καταστροφείς του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς στη χώρα μας δεν διστάζουν να προχωρούν σε κατά και παρά φύσιν συμμαχίες, θα αποτελούσε ύψιστη αφελεία, οι προστάτες αυτού του περιβάλλοντος να έχουν αναστολές ως προς τη σύναψη ιμιστάτων, κατά άλλα συμμαχών, στην Ευρώπη των 12 όπου ανήκουμε, πλέον. Τελικό δεδομένο: πέντε χρόνια μετά την ανάλογη απόφαση βεθήκαστης του δελφικού τοπίου, το 1979-80 και, ενώ μετά το διεθνή σάλο που προκάλεσε, τότε, δύο νομίμιμες ότι η υπόθεση είχε τελεωσει, ξαναγρύζουμε στο ίδιο σημείο, με τις ίδιες μεθοδεύσεις και με μόνη διαφορά ότι, σημερα, εργολάβος είναι το Κράτος. Παραδόξος: Δυστυχώς, όχι πια. Ανάλογες εκκρεμότητες, που παραμένουν εκκρεμότητες ακόμα και στην

ιδιαίτερη περιοχή (ο περιφέριμος παρακαμπτήριος της Αράχωβας, αλλά και οι στρατώνες του Καποδιστρια, οι στρατώνες της Κέρκυρας, οι στρατώνες Τζομπανάκη κ. α.), δείχνουν μια εύλογη «συνέέξια» στην κρατική πολιτική «προστασίας». Να ελπίζουμε ότι θ' αλλάξει...

Αθήνα 12.2.1986

ΨΗΦΙΣΜΑ

Οι συμμετέχοντες στη Δημόσια συζήτηση για την προστασία του Δελφικού Χώρου από επικείμενη εγκατάσταση και λειτουργία Εργοστάσιου Αλουμίνιας στην Αγία Ευθυμία Φωκίδας

ΕΧΟΝΤΑΣ ΥΠΩΝ ΟΥΤΟΥ:

1. Η σαθαρή απειλή για τα μνημεία των Δελφών που αποτελούν πανανθρώπινη σημασίας συμβόλιο και μοναδικό αρχαιολογικό σύνολο.
2. Τις σοβαρές επιπτώσεις στους κατοίκους των οικισμών της άμεσης γειτονίας, στο φυσικό περιβάλλον και στον ιστορικό ελαύνων της Αμφισσας
3. Την οριοθέτηση των Σεπτέμβριο του 1985, των ορίων του Δελφικού χώρου, έτσι ώστε η προτεινόμενη περιοχή εγκατάστασης να θρεπεί εκστρατείας

4. Το γεγονός ότι η ίδια η θέση που προτείνεται είναι αρχαιολογικός χώρος και εφάπτεται αρχαιολογικών χώρων

5. Τις αθεβαϊότητες για τη σκοπιμότητα και οικονομική βιωσιμότητα μιας τέτοιας μονάδας

6. την εξαγγελία μιας τέτοιας μεγάλης Κρατικής Επένδυσης χωρίς υπάρχη και διάθεση τεκμηριωμένης μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων

ΖΗΤΗΟΝ άπο τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας

1. Τον αποκλεισμό της προτεινόμενης θέσης για εγκατάσταση και λειτουργία της συγκεκριμένης και κάθε άλλης ρυπογόνην βιομηχανίας

2. Την άμεση κατοχύωση των συνόρων του από προστασία ευρυτέρω του Δελφικού Χώρου στα παραδοσιακά ορια του Δελφικού Τοπίου

3. Τον αποκλεισμό εγκατάστασης όπως άλλωστε προβλέπεται, κάθε οχλούσας δραστηριότητας μέσα στον ευρύτερο Δελφικό Χώρο.

4. Αν τη Πολιτεία κρίνει ότι Εργοστάσιο Αλουμίνιας είναι απόλυτα αναγκαίο για την Εθνική Οικονομία στα

πλαίσια μιας εξισοροπημένης ανάπτυξης,

καλείται:

a. Να παρουσιάσει σαφή πειστικά στοιχεία για την σκοπιμότητα και βιωσιμότητα της επένδυσης

b. Να υποδειξεί νέες κατάλληλες θέσεις μετά από ολοκλήρωση πλήρους μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, η οποία να τεθεί έγκαιρα υπόψη των περιβαλλοντικών φορέων της Χώρας, που κινούνται με μοναδικό κίνητρο την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομίας της Πατρίδας μας και του Λαού μας.

ΟΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Ελληνική Εταιρεία, Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, Κέντρο Οικολογικής και Περιβαλλοντικής Φυλαρόφρησης, Επιτροπή Κατοικιών Αγίας Ευθυμίας, Ομάδα για μια Φυσική Ζωή, Εναλλακτική Κίνηση Θεσαλονίκης, Οικολογική Ομάδα Θεμελιακή Αντιπάτησης, Αργολική Οικολογική Εταιρεία (ΑΡ.Ο.ΕΤ.), Οικολογική Ομάδα Λαμίας, Οικολογική Ομάδα Χαιδαρίου, Σύλλογος για Προστασία και Ανάπτυξη Γαλαξείου, Ένωση για την Ποιότητα της Ζωής, Ε.Ρ.Υ.Ε.Α., Πεζοπορικός Όμιλος Αθηνών, Διεθνής Επιτροπή (Σύνοτε τους Δελφούς), Οικολογική Πρωτοβουλία Τρικάλων, Σύλλογος Προστασίας Περιβάλλοντος Καβάλας, Σύλλογος Π.Ν.Κ. - Επιτροπή Αγώνα επαρχίας Νέστου.

Τα περιοδικά: Νέα Οικολογία - Οικολογική Εφημερίδα - Ανάβαση και Σημάδια, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία.

Το Φήμισμα επικρήτησαν πλήθος πολιτών που πήραν μέρος στην εκδήλωση.

Τα Αγώνα των Περιβαλλοντικών και Οικολογικών Φορέων υποστηρίζουν ακόμη: Τριάντα επτά οργανώσεις προστασίας Περιβάλλοντος από τις 12 χώρες της ΕΟΚ. Μέλη του Ευρωπαϊκού φραγμού Περιβάλλοντος (Βρυξέλλες), Η Εκτελεστική Επιτροπή της EUROPA NOSTRA, Το Παγκόσμιο Κέντρο Περιβάλλοντος (WELTSCHUTTBUND) Αμύρωνο.

Επιστολές διαμαρτυρίας προς την Ελληνική Κυβέρνηση έχουν σταλεί από την επιτροπή Πολιτισμού και Εκ-

αρχαιολογικά

παιδευσης, υποεπιτροπή για την Αρχιτεκτονική και Καλλιτεχνική Κληρονομιά και του Γενικού Γραμματέα Συμβουλίου της Ευρώπης.

Βασίλης Κ. Δωροθίνης

Διεθνής συνάντηση στο Νανού, για την ένταξη της πολιτιστικής κληρονομιάς στις σύγχρονες πόλεις (Ρώμη - Αργος - Οτέν)

Στο Νανού της Γαλλίας οργανώθηκε από το C.N.R.S. και την Αρχιτεκτονική Σχολή αυτής της πόλης διεθνής συνάντηση τρίαντα ειδικών, με θέμα την ένταξη της πολιτιστικής κληρονομιάς στις σύγχρονες πόλεις. Τρεις περιπτώσεις - παραδείγματα απότελεσαν ειδικότερο αντικείμενο της συνάντησης, δηλαδή οι ιστορικού κέντρο της Ρώμης, του Αργος και του Οτέν (του Γαλατικού Μητροπόλιου, που αργότερα, με το όνομα Αουγκουστόντουνουσ, υπήρξε πρωτεύουσα της ρωμαϊκής Γαλατίας). Από τους επιστήμονες που είχαν κλήθει εκάπαν εισηγήσεις οι Φ. Κοαρέλλι, καθηγητής στην Πανεπιστήμιο της Περούτζια, καθώς και δύο υπεύθυνοι της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας της Ρώμης, οι Μαρία - Λεπτίσια Κονφόρτα και Κ. Παβλίνηιν οι αρχιτέκτονες Ζ. Μηρουν, Φ. Φραίς και Π. Βερνέρ (Οτέν) και ο Χ. Κρίτσης, Ελ. Παλαιολόγου και Β. Δωροθίνην (Αργος). Για το «Αργος μήλων», επίσης, οι Μ. Περέρα, καθηγητής στην Πανεπιστήμιο του Φριμπούτι, αρχαιολόγος, και Ζ. Ρενάλ και Υ. Ριό, αρχιτέκτονες - πολεοδόμοι, βασικοί συντάκτες της μελέτης «Άργος: πολεοδόμιο και πολιτιστική κληρονομία», η οποία έγινε για λογαριασμό του ελληνικού Υπουργείου Πολιτισμού και της Γαλλ. Αρχ. Σχολής Αθηνών. Στις συζητήσεις πήραν ενεργό μέρος και δύο αρμόδιοι υπηρεσιούς παράγοντες του Γαλλικού Υπουργείου Πολιτισμού.

Κατά την πρώτη ημέρα (12 Νοεμβρίου 1985) έγινε σύντομον ανάλυσην των συστημάτων προστασίας της πολιτιστικής κληρονομίας στις τρεις χώρες, από την οποία δεν μπορούσε να μαφανεί ότι οι Ιταλοί προτυγούνται και έχουν φτάσει σε πολύ σημαντικό λογισμό και θεωρητικό-

ποιησή ως προς τα μνημεία και την πολιτιστική κληρονομιά. Ένα πολύ αξέδιογο μνημόνιο τους, με τον τίτλο «Η πόλη της μηνής και η αισθητική των ερειπίων», δόθηκε ως αιμοβολή στη συζήτηση και ελπίζουμε να δημοσιευθεί στα Πρακτικά της συνάντησης. Όπως είναι γνωστό, μόνος κρατικός φορέας, με ουσιαστικές αρμοδιότητες (που τις ασκεί...) ελέγχους και παρεμβάσεων είναι, στην Ιταλία, το Υπουργείο Πολιτισμού.

Στη Γαλλία, με την πρόσφατη συνεδρίη και συνετή προσπάθεια για αποκέντρωση, η οργάνωση του συστήματος προστασίας της πολιτιστικής κληρονομίας (για την οποία και εκεί αρμόδιο είναι το Υπουργείο Πολιτισμού) δελτιώθηκε, χωρίς τούτο να σημαινεί «εξερήφτωμα» αρμοδιοτήτων σε πλάτες αναρριθμών. Μάλιστα, κεντρικοί οργανισμοί στο Παρίσι εφοδιάζονται αυτή τη στιγμή, με τα τελέον σύγχρονα μέσα της πληροφορικής και τα παρόντα ρεαλιστικά περνούν σε ηλεκτρονικούς εγκεφάλους, ενώ ενισχύονται οι τοπικές επιτροπές του Υπουργείου για τη συμπληρωματική των τοπικών αρχείων, στα οποία σημαντική θέση δίνεται για τη βιομηχανική αρχιτεκτονική. Τα πράγματα αυτά τα διαταραχώμαται και τα διαπιστώσαμε, άλλωστε, αργότερα στο Παρίσι, όπου ο γράφων έκανε σχετική έρευνα.

Ως προς τη χώρα μας, δεν μπορούσαμε να μην εκθέσουμε αντικείμενα τις αντιφάσεις τις ελεύθερες και τα χάσματα (μεταξύ τριών συμαρτυριώδων φωρών και πολιάριθμων νομοθετικών κειμενών) αυτού που μόνο ούστρημα προστασίας της πολιτιστικής μας κληρονομίας δεν μπορεί να θεωρηθεί. Από τις εισηγήσεις που προηγήθηκαν για τις άλλες δύο χώρες είχε γίνει, άλλωστε, σαφές ότι μεγάλη απόσταση χωρίζει τα «εκεί» από τα «εδώ».

Κατόπιν έγινε έκθεση των δεδομένων και των προβλημάτων που αντιμετωπίζονται στις τρεις πόλεις ως προς την ένταξη της πολιτιστικής τους κληρονομιάς στη σύγχρονη ζωή. Θα πρέπει να πούμε για τους Έλληνες αναγνώστες ότι το Οτέν έχει περίπου τον ίδιο πληθυσμό με το Αργος (30.000 Κ.). Ως προς την πολιτική εκπροσώπηση, δήμαρχοι στο Αργος αναδειχθήκαν πρόσωπα - απλοί διεκδικητές του «τίτλου», με ουσιαστική ένταξη στο συντηρητικό

χώρο και ευκαιριακές κομματικές συμμαχίες. Προσπάθειες ανανεωτικές, τα τελευταία χρόνια, απέτυχαν από πολαιοκομματικές παρεμβάσεις των κεντρικών κομματικών επιτελείων. Στο Οτέν, υπάρχει και εκεί συντηρητική πλειοψηφία (στις δημοτικές εκλογές του 1983 κέρδισε με 63,57% των ψήφων και σε αναπτυρικά πολιτικά στο τέλος Οκτωβρίου 1985, κέρδισε μια επιπλέον έδρα). Στη Ρώμη, δήμαρχος επικεφαλής ενός δημοτικού ουμβουλίου με πλειοψηφία της Αριστεράς ήταν μέχρι το 1985 ο γνωστός καθηγητής της ιστορίας της τεχνής Αρντάν. Στις περαίνεται εκλογές δήμαρχος εκλέχθηκε συντηρητικός.

Στο Αργος, λοιπόν, έγινε καταγραφή όλων, σχεδόν των παραδοσιακών οικημάτων και συνδώσεων από μικτή ελληνογαλλική ομάδα και των μέχρι σήμερα αρχαιοτήτων που έχουν δει το φως της ημέρας. Μένει για τα πρώτα τη μορφολογική και αρχιτεκτονική μελέτη τους. Ο δύο Γάλλοι αρχιτέκτονες - πολεοδόμοι εκπόνησαν και ολοκλήρωσαν, επιπλέον, πρόσταση (συναδεύμενη από τη σχετική μακέτα) για τη δημιουργία ενός πρώτου αρχαιολογικού πάρκου στον ευρύτερο χώρο του αρχαιού θέατρου - οιδείου - αγοράς. Η πρόταση αυτή έχει γίνει δεκτή, ως αρχή, από τον επικεφαλής της ομάδας της Ε.Π.Α. της πόλης, ο οποίος αποφέυγει κατά τα άλλα κάθε είδους συνεργασία με την ελληνογαλλική ομάδα, μελέτης αλλά και από το Υπουργείο Πολιτισμού, χωρίς, όμως, ακόμα το Κ.Α.Σ. να έχει ασχοληθεί ειδικά με το θέμα. Από το άλλο μέρος, και ο πρώην Υπουργός Χωρατζίας κ. Τρίτσης είχε πάρει θετική θέση απεναντί στην πρόταση. Εμπρός σε μια κατάσταση αρκετά θολή, από την πλευρά ιδιαίτερου του ΥΠ.Π.Ο., που ήταν ο πρώτος ενδιαφέρομενος για τη συνταξη της μελέτης, δίχως υπεύθυνη ενημέρωση, αλλά και με σύνθετη από ανθρώπους δίχως ιδιαίτερη σχέση με παρόμοια θέματα, το δημοτικό ουμβούλιο της πόλης δεν ασχολήθηκε, μέχρι σήμερα με την πρόταση, σύμφωνα με την οποία ο κεντρικός αρχαιολογικός χώρος της πόλης θα αποδιδόταν στη σύγχρονη ζωή, αντί να παραμένει στη σημερινή άθλια κατάσταση, ένα γέκτο μέσα στη σημερινή πόλη. Από το άλλο μέρος, από την αναφερθόμενη στην πολιτιστική κληρονομιά των

αρχαιολογικά

νεότερων χρόνων, θα πρέπει να σημειώσουμε τη διαιώνιση της κρατικής απραξίας για την αξιοποίηση των Στρατώνων του Καποδιστρία και την αναστήλωση της νεοκλασικής δημοτικής αγοράς (για τους πρώτους υπάρχοντα, πλέον, κονδύλια που ξεπέρνουν τα ...160 εκατομμύρια, πλήρης σειρά σχεδίων για το κτίριο, προϋπολογισμός για τις επισκευές και τεύχος δημοπρασίας για τις πρώτες επισκευές της στέγης και των εξωτερικών τοίχων του, από το... 1979- η αγορά αναστήλωσε... κατά δύο φάσεις από το 1978 και οι εργασίες διακόπτονται συνεχώς). Αλλά και την έλλειψη ουσιαστικού ελέγχου του ΥΠΕΧΩΔΕ για τη διατήρηση της μορφής του ιστορικού κέντρου της πόλης, που προστατεύεται με προεδρικό διάταγμα το 1982.

Στο Ότεν η κατάσταση είναι κατά πολὺ ευνοϊότερη για την αξιοποίηση και την ένταξη της πολιτιστικής κληρονομίας στη συγχρόνη πόλη. Πρώτα απ' όλα δεν υπάρχει πλήθυσμασκή πίεση σύτερη πολεοδομικές υποκρύσεις, η πόλη περιβάλλεται από τείχος μήκος 6 χλμ., αλλά όπως στο «Άργος» η νέα πόλη υπερκετά της παλαιάς. Τα μνημεία της ρωμαϊκής πόλης φιλοτεία ότι άσκησαν μια διαρκή επιρροή στην εξέλιξη της, χρησιμοποιήθηκαν ως «πρότυπα» για τα μετέπειτα οικοδόμησματα και ενέπνευσαν τον πολεοδομικό σχεδιασμό κατά τον τελευταίο αιώνα. Άλλα και το τοπικό πνεύμα και οι νοοτροπίες ήταν πάντα ευνοϊκές προς την πολιτιστική κληρονομιά και είναι χαρακτηριστικό ότι η ίδια η δημοτική αρχή ενδιαφέρθηκε για την αξιοποίηση του δημότικού αρχείου καθώς και για τη σύνταξη ενός **Αρχαιολογικού Ατλαντα**.

Το έργο αυτό, που η σύνταξη ήταν προχωρεί κανονικά, στηριζόμενη σε χρησιμοποίηση μνημείων και ιστορικών πηγών καθώς και σε επιπλόν μετρήσεις, θα αποτελέσει μιαν εξαντλητική καταγραφή, που θα καταλήξει στη σύνταξη δύο ειδών χαρτών, δηλαδή σε χάρτες αρχαιολογικούς, όλων των ιστορικών εποχών, που θα εικονίζουν την αστική στρωματογραφία, καθώς και σε μια σειρά χαρτών που θα αποδίδουν τα διάφορα στάδια της πολεοδομής ανάπτυξης. Το σύνολο των πληροφοριών που θα συγκεντρωθούν και θα συντεθούν διευκολύνουν τις στρατηγικές διατήρησης, αξιοποίη-

σης της πολιτιστικής κληρονομιάς και πολεοδομικού σχεδιασμού.

Για τη Ρώμη, η αρχαιολογική υπηρεσία, σε στενή συνεργασία με τη δημοτική αρχή, παρουσίασε το 1983 σχέδιο για ενοποίηση των αρχαίων FORI, τα οποία θα μετατρέπονταν σε αρχαιολογικό πάρκο για χρήση των πεζών. Σήμερα, στο κέντρο της Ρώμης, όπου δρίσκονται τα FORI της εποχής της Δημοκρατίας, του Ιουλίου Καίσαρα, του Αυγούστου, του Νέρβα και του Τραϊανού, σε βάθος μόλις 30 εκατοστών από την επιφάνεια των εδρώνων, υπάρχει δύλη η κίνηση των διερχομένων αυτοκινήτων (50% της ολικής κυκλοφορίας της πόλης), αλλά και σταματά στην πλατεία της Βενετίας. Η προτεινόμενη κατάρρηψη της Βίας της Φόρα Ιμπεριάλι, για την ανάδειξη των αρχαίων αγορών και τη δημιουργία αρχαιολογικού πάρκου σημαίνει, εκτός των άλλων, και λήγε ενός κυκλοφοριακού παραλογισμού. Το προτεινόμενον αρχαιολογικό πάρκο θα έχει έκταση 2750 εκτάριαν, σε γη που ανήκει στη Δήμο και στη Δημόσια. Θα καταρρήψει έναν χώρο μεταξύ αρχαίας και σύγχρονης πόλης και θα επιτρέψει την ελεύθερη επικοινωνία μεταξύ των δύο κεντρικών τομέων. Το σχέδιο περιέχει και προτάσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα, δηλαδή την προσδευτική αντικατάσταση του μαζεύτ από το μεθάνιο.

Η πολιτική αλλαγή στο Δήμο της Ρώμης, αλλά και η κυαλιεργία, το 1983, του χριστιανοδημοκράτη Υπουργού Πολιτισμού, δίνει μια νέα διάσταση ως προς την τύχη αυτού του σχεδίου, για το οποίο είχαν διεγεί τα αρχικά κονδύλια. Η εφαρμογή του εξαρτάται, τελικά, από αποφάσεις καθερά πολιτικού χαρακτήρα. Δεν πρέπει να ληφθούνται ότι η δημιουργία της Βίας Φόρα Ιμπεριάλι οφείλεται σε πρωτοποριακή πρωτοβουλία του Μουσολίνι, που θέλησε να είναι ορατό το Κολοσσαίο από το Παλάτιο Βενέτσια, όπου κατοικούσε. Επίσης, θέλεται να δημιουργηθεί έναν οδικό δέντρο για τις φασιτικές παρελάσεις. Προκειται ακριβώς, για τον άρνα που σήμερα εμποδίζει την ενοποίηση των αρχαίων FORI και τη δημιουργία του αρχαιολογικού πάρκου. Όπως εξήγησαν οι Ιταλοί ειδικοί, η ενοποίηση των FORI, που οφείλεται σε πρωτοβουλία των προσθετικών, είδωθηκε από κάποιους συντηρητι-

κούς κύκλους ως προσπάθεια ιδιοποίησης της ρωμαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς...

Στις 13 και 14 Νοεμβρίου έγιναν συζητήσεις «στρογγυλού τραπεζιού» γύρω από τέσσερα θέματα: I. Η αρχαιολογία και η πολιτιστική κληρονομιά ως στράγμα για μια νέα πολεοδομική δημιουργία; 2. τα θεματικά πλαίσια και το κοινωνικό - πολιτικό περιβάλλον της πολιτιστικής κληρονομιάς των πόλεων (με εκτενείς αναλύσεις των συγκρύσεων στη Ρώμη και στο Αργος); 3. η έννοια του αρχαιολογικού πάρκου; 4. αναστήλωση, ανακαίνιση και επαναχρησιμοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των πόλεων.

Στο παρόν σημείωμα δεν είναι δυνατό το υποκαταστήσουμε τα Πρακτικά της συνάθησης! Αναγκαστικά θα δώσουμε παρακάτω, με μεγάλη συντομία, ορισμένα βασικά συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν οι συζητήσεις, συμπεράσματα της κοινής αποδοχής όλων μας:

Κατά πρώτο λόγο, έγινε σαφέστατο ότι μόνο με μια στενή συνεργασία μεταξύ πολεοδόμων, αρχιτεκτόνων, αρχαιολόγων, ιστορικών, οικονομολόγων και νομικών είναι δυνατό να οργανωθεί η ζωντανή ένταξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα στο σύγχρονο πολεοδομικό ιστό. Από το άλλο μέρος, η συνεργασία αυτή, για να καταλήξει σε απτή αποτελέσματα, απαιτεί τη ωστική πληροφόρηση και τη ωστική εκλαίσευση, τούρο προς τους πολίτες δύο και προς τους διάφορους κοινωνικούς φορείς. Και είναι, πλέον, ευθύνη του σημερινού κράτους αυτή τη πληροφόρηση και η εκλαίσευση.

Συναφές με αυτό είναι και ένα ευρύτερο οικονομικό θέμα, δηλαδή της δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης στον τομέα της αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, για εκατοντάδες και χιλιάδες νέους (σημαντική είναι η συμβολή, στην πανευρωπαϊκή σύσκεψη της Γρανάδας, τον Οκτώβριο του 1985, για το προκέιμενο θέμα; των αντιρρωπώσεων του Βελγίου και του Λουξεμβούργου).

Συμφωνία υπήρξε, επίσης, ως προς το ότι η αστική μορφή έχει αέρια αρχαιολογική και ότι θα πρέπει να περάσουμε από την «ζωντανήση» στο σχεδιασμό που αντικείμενο θα έχει την πόλη στο σύνολό της. Έτσι, η αρ-

αρχαιολογικά

χαιολογία (που καλύπτει, λοιπόν, κάθε παλαιότερη μορφή οικοδομικής δημιουργίας, μέσα στον ιστορικό χρόνο), θα πρέπει να ενυπουργώνεται μέσα στις συνολικές φάσεις του πολεοδομικού σχεδιασμού.

Στο επίπεδο της εκπαίδευσης, και σύμφωνα με τις παραπάνω έννοιες, θα πρέπει να δημιουργηθούν μεταπτυχιακά προγράμματα επιμορφωσης αρχιτεκτόνων σε θέματα αρχαιολογίας - και αντιτρόφως -, ώστε να εξερευνείται η μορφή και η πρακτική μιας «αμυντικής» αρχαιολογίας. Υπάρχει άμεση ανάγκη διεπιπτωμονικής συνεργασίας και εργασίας σε ομάδα, σε μια εποχή υπερβολικής εξελίξεως.

Οι προς τη δημιουργία αρχαιολογικών πάρκων, δύο κυρίως προβλήματα εντοπίστηκαν στο θεωρητικό επίπεδο. Το πρόβλημα της απεικόνισης και εκείνο της σχέσης με την ιστορία, η οποία μένει να καθορίζεται κάθε φορά και κατά περίπτωση. Ως προς το θέμα αυτό, αρχαιολόγοι και ιστορικοί διαθέουν ένα μεγάλο πλούτο πληροφοριών, πολύ περιεστόρε από τους πολεοδόμους.

Σήμερα, είναι αδιανόητο το πρότυπο της «μοναδικής πόλης», σε μια και μόνη κλίμακα και με ταυτόσημες οικοδομικές μορφές. Με την προσποτική αυτή, η ένταση της πολιτιστικής κλήρωσής στη σημερινή ζωή των πολεών αποτελεί δημιουργία νέου πολεοδομικού πλούτου. Αν και πρέπει να αποφευγεται η διαρκής επέμβαση των αρχιτεκτόνων και πολεοδόμων σε κάθε υπόλειμψη της πολιτιστικής κλήρωσης.

Τελικά, και ως προς τις τρεις πόλεις ειδούτερα, η μεθοδολογία που θα πρέπει να ακολουθήσει για να θρεφθούν λύσεις αναγκαστικά είναι διαφορετική. Ως προς το «Άργος, αναγνωρίστε από όλους τη «παραδειγματική» περίπτωση του στη σημερινή Ελλάδα και το ότι, μόνον αν ληφθεί σοβαρά υπόψη η πολιτιστική του κλήρωση, μπορεί να υπάρχουν οι διάστις για ένα πρωτότυπο πολεοδομικό σχεδιασμό, ο οποίος θα είναι, έτσι, ρίζωμένος, στην ιστορική συνέχεια μίας από τις αρχαιότετες πόλεις όχι μόνο του ελληνικού αλλά και του ευρωπαϊκού χώρου. Θα πρέπει να θρεφθούν νέοι τύποι κατοικίας, να υπάρξει ειδικός κανονισμός για τις όψεις και τα ύψη των κτιρίων στο ιστορικό κέντρο του καθώς και στην

περιοχή γύρω από το πρώτο αρχαιολογικό πάρκο (όπως και σε εκείνη γύρω από το δεύτερο, στην περιοχή του αυχένα των λόφων Λάρισας και Δειράδας - Ασπιδάς).

Η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, με τη δημιουργία του νέου οδικού δέντρα Κορίνθου - Τρίπολης και του οριστικού παρακαμπτηρίου δρόμου της πόλης από ανατολικό, και επομένως με την ανακούφιση της από την κυκλοφορία απλών διερχομένων οχημάτων, θα αποτελεί και μια νέα πηγή πλούτου, με τη δημιουργία νέων επαγγελμάτων, με την ενίσχυση και επέκταση των παραδοσιακών βιοτεχνιών, αλλά και με την ίδρυση νέων ένοδοδεσματικών και άλλων μονάδων. Δεν θεωρήθηκε υπερβολή αλλά, αντίθετα, ρεαλιστική εκτίμηση ότι το μελλοντικό της πόλης εξεράπταται μέσω από την ανάδεξη και την αξιοποίηση της πολιτιστικής μας κληρονομίας.

Τα απογεύματα των δύο τελευταίων ημερών της συνάντησης, έγινε προβολή διαφανεών για τις τρεις πόλεις και οργανώθηκαν δύο εκθέσεις, για την πρόταση αρχαιολογικού πάρκου στο «Άργος καθώς και για τη σύντελη του αρχαιολογικού άτλαντα του Ότεν, στο αμφιθέατρο και σε χώρο της Αρχετοκονικής Σχολής.

Βασίλης Κ. Δωροθίνης

ΜΟΥΣΕΙΑ

Νέο Μουσείο στην Αθήνα

Εγκαινιάστηκε πρόσφατα, στην καρδιά της Αθήνας, το Μουσείο Κυκλαδικής και Αρχαίας Ελληνικής Τέχνης που στεγάζει τη συλλογή που είδων και χρόνια συγκέντρωσε η Ντόλιγου Γουλανδρή και ο άντρας της. Προκειται για τη σημαντικότερη συλλογή κυκλαδικών ευρημάτων μετά από εκείνη του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου - και συλλογή χάλκινων αντικειμένων του Λ. Ευταξίου που αποτελείται από ξεχωριστά ευρήματα των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων. Στον ίδιο χώρο του Μουσείου εκτίθενται: ειδώλια και διάφορα σκεύη. από νησιώτικο μάρμαρο κα-

θώς και πήλινα αγγεία (3000-2000 π.Χ.). Στο 2ο όροφο εκτίθενται έργα του ελληνικού πολιτισμού από διάφορα υλικά (2000 π.Χ. μέχρι 4ο αι. μ.Χ.). Εκτός όμως από τα εκθέματα, η τοποθέτηση των οποίων ένινε από τους αρχαιολόγους Χρ. Ντούμα (Κυκλαδική) και Λ. Μαραγκού (Προϊστορικά και Κλασικά) αξιέζει να δει κανεὶς τη διακοσμηση: Προθήκες, φωτισμό, υλικά που οφείλονται σε ομάδα Αμερικανών ειδικών (Νεοφ. Δούκα 4, 106 74 Αθήνα. Όρες λειτ.: Δε-Τρ.-Τε.-Πα. 10-4 και Σα. 10-1)

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Το Μουσείο Τέχνης και Ιστορίας του Fribourg στην Αθήνα

Στις 27 Ιανουαρίου εγκαινιάστηκε στο Μουσείο Μπενάκη, μια μεγάλη έκθεση με τον τίτλο «Δυτική Εκκλησιαστική Τέχνη, από το θησαυρό του καθεδρικού ναού του Αγ. Νικολάου στο Fribourg» με έργα από τις συλλογές του Μουσείου Τέχνης και Ιστορίας της ομώνυμης Ελβετικής πόλης.

Η έκθεση αυτή οργανώθηκε με τη συνδρομή του Ιβρημάτου Pro Helvetia και της Ελβετικής Πρεσβείας στην Αθήνα, σε ανταπόδοση της εκθέσεως «Κόσμημα» που πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο Τέχνης και Ιστορίας του Fribourg και στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης της Βασιλείας το 1984-85. Στην έκθεση περιλαμβάνονται εκατό περίπου πολύτιμα εκκλησιαστικά κειμήλια του 15ου αι., βαρύτιμα όμφα κληρικών, χειρόγραφα, ασημένια και επίχρυσα λειτουργικά σκευη, λειψανοθήκες αγιών κ.ά., αντιπροσωπευτικά δείγματα της ελβετικής τέχνης των μετα-αναγεννησιακών χρόνων. Τα έργα αυτά προέρχονται από το σκευευλάκιο του καθεδρικού ναού του Αγίου Νικολάου και αντανακλούν τις ειδικές κοινωνικοπολιτικές συνθήκες του ελβετικού παρελθόντος. Όπως δε τονίζει ο διευθυντής του Μουσείου Α. Δεληθορρίδης: «Σχετικά τώρα με τη σημασία της έκθεσης θα

αρχαιολογικά

ήθελα να επισημάνω, ότι για πρώτη φορά παρουσιάζονται στην Ελλάδα δειγμάτα της δυτικής μετααναγέννησιας τέχνης. Αυτό μας επιτρέπει να παραβάλουμε την πλούσια αντιστοιχη δική μας παραγωγή, να προχωρήσουμε σε συγκρίσεις, να εξαριθμίσουμε το τι οφελεί και στην ευρωπαϊκή παράδοση η εξέλιξη της ελληνικής καλλιτεχνικής δημιουργίας των μεταβαντινών χρόνων» (η έκθεση θα διαρκέσει ως τις 10 Μαΐου).

Ένα ελληνικό όνειρο

Από τις 6.12.85 ως τις 9.2.86 πραγματοποιήθηκε στη Γιουπόθηκη του Μονάχου (έργο του Φ. Κλένεζ), έκθεση με τίτλο «Ένα ελληνικό όνειρο. Λέο φον Κλένεζ ο αρχαιολόγος για τα 200 χρόνια από τη γέννηση του Λουδοβίκου Α' και άλλα τόσα περίπου από τον Κλένεζ (1784-1864).

Στην έκθεση αυτή ο επισκέπτης θλέπει την έρευνα για τις ρίζες της ιθεώδους Αρχιτεκτονικής. Ο Κλένεζ ταξίδεψε στην Ελλάδα και στην Ιταλία, μελέτησε και σχεδίασε με μεγάλη πιστότητα την αρχαία αρχιτεκτονική. Λάτρης της κλασικής αρχαιότητας, αγόρασε στο Παρίσιο, για λογαριασμό του, τότε, πρίγκηπα Λουδοβίκου μέρος της συλλογής Αλβανί και παζάρεψε την Αφροδίτη της Μήλου! Θαυμάσιος είναι και ο κατάλογος της έκθεσης που αποτελεί εμπειριστατωμένη μελέτη για τον Κλένεζ και τα έργα του.

50 χρόνια από το θάνατο του Ελευθερίου Βενιζέλου

Το Μουσείο Μπενάκη και η Εταιρεία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου προστείποιάν μεγάλη έκθεση με θέμα «Ελευθερίος Βενιζέλος» σα συμβολή για τα πεντάντα χρόνια από το θάνατό του. Η έκθεση θα στεγάσει σε ειδικά διαρυματικούς χώρους του Μουσείου και τα εγκαίνια προγραμματίζονται για το πρώτο δεκαπενθήμερο του Οκτωβρίου. Οι οργανωτές σκοπεύουν να παρουσιάσουν όχι μόνο τα πιο ση-

μαντικά σημεία της πολυκύμαντης ζωής του αλλά και τον ιστορικό περιγύρο μέσα στον οποίο έζησε και έδρασε ο Ελ. Βενιζέλος. Περισσότερα από χίλια εκθέματα θα επιλεγούν από το πλούσιο σε ποσότητα και ποικιλία αρχειακό υλικό που βρίσκεται στη διάθεση των οργανωτών. Την έκθεση θα πλουτίσουν επίσης προσωπικά αντικείμενα και τεκμήρια που ανήκουν στο οικογενειακό περιβάλλον και σε απογόνους φίλων και συνεργατών του Βενιζέλου. Πολυάσελιδος κατάλογος με όλα τα εκθέματα, υπομνηματισμένα, και σχολιασμένα. Ή' αποτελείσει όχι μόνο τον οδηγό της έκθεσης αλλά και πηγή ιστορικής έρευνας. Τέλος, οι οργανωτές προγραμματίζουν σε συνεργασία με την Παγκρήτια Ένωση, τη μεταφορά της έκθεσης στα Χανιά για τα τμήματα της γενετείρα του και να παρουσιάσουν στο κοινό της Κρήτης μια ολοκληρωμένη εικόνα της περιόδου αυτής που οφράγισε τη νεότερη ελληνική ιστορία.

Σημαντική έκθεση για την ινδική αρχιτεκτονική (και κάποιες σχέσεις με τα «καθημάτα»)

Στα πλαίσια του «έτους Ινδίας» και του Φεντινού Φεστιβάλ οργανωθήκε στη Σχολή Καλών Τεχνών του Παρισίου έκθεση με θέμα την ινδική αρχιτεκτονική. Η πρώτη φορά στην Ευρώπη δόθηκε η ευκαιρία ενός πολύ ουσιαστικού πλήσισματος για την ινδικής αρχιτεκτονική, η οποία έχει να παρουσιάσει επιπτώματα που σύγχρονα καταδύουν στα αριστουργήματα της παγκόσμιας αρχιτεκτονικής. Άλλα και έχει να επιδείξει, όπως τελικά αποδείχθηκε με την έκθεση σύγχρονες κατασκευές που, με μόνη την παρουσία τους, νομίζουμε ότι αποτελούν θαυμάσια απάντηση σε θεωρητικούς και διαρκώς ζωτιρό θέμα στη χώρα μας. Δηλαδή, στο μα της «μοντέρνας» αρχιτεκτονικής πρέπει, κατ ανάγκη, ν' αποτελεί άρνηση της παραδοσιακής και... ανεργία, πάνω και μέχρι που μπορεί να εμπνέεται από εκείνη.

ρίου 1986 και περιέλαβε τρία μέρη. Το πρώτο ήταν αφιερωμένο στον πλούτο της ινδικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, μέσα από την παρουσίαση και ανάλυση οκτώ χαρακτηριστικών παραδειγμάτων. Το δεύτερο μέρος αφορούσε τις εργασίες του Λε Κορμπτζέ στην Ινδία, καών και τη λίγη γνωστή συμβολή του Πιερ Ζανέρε, ίδιατερα το σχεδιασμό της πολυυπήμενής Σαντιγκάρ (νέας πρωτεύουσας του Πουντζάμπι) και της Αχμενεπάντη. Τέλος, το τρίτο και το τελευταίο μας που ενδιαφέρουν τημήμα πήτα αφιερωμένο στη νέα ινδική αρχιτεκτονική, από την ανεξαρτησία της χώρας (1947) μέχρι σημερα, όπου και παρουσιάστηκαν έργα πενήντα αρχιτεκτόνων.

Μιλήσαμε για το πιο ενδιαφέρον τμήμα: «Ταν και το πιο εύγνωμον. Διαπιστώνουμε τί τεράστιο άλμα σημειώθηκε από την εποχή όπου μόλις τρεις δεκαδές αρχιτεκτόνων, σε μια χώρα αχανή, σπουδασμένων κατά κανόνα σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, αναζητούν ριζικά νέους τρόπους έκφρασης και κατασκευής μέχρι σήμερα, όπου φύλεται να επιβάλλεται όχι καμία στέρα «επιτορφή στις ρίζες», αλλά είναι κίνημα ιδεών και ένας τρόπος έκφρασης που μπορούν ασφαλώς να καταταγούν στην πρωτοπορία της σύγχρονης αρχιτεκτονικής. Όχι, κυρίως, για τις θεωρητικές ιδέες (παρόμοιες έχουν διατυπωθεί και αλλού), αλλά με τα πολύ συγκριμένα δημιουργήματα.

«Έτσι, από την καθολική αποδοχή και την κυριαρχία αρχών του Λε Κορμπτζέ, στη δεκαετία, περίπου, του 1947, η κατάσταση εξελίσσεται προς τη «φωτική αρχιτεκτονική», προς τη διόλου φωτική έμπνευση από την παραδοσιακή και τη λαϊκή αρχιτεκτονική. Τα δημιουργήματα είναι εκεί και μας έπεισαν «σεναριούς συνχρόνων, να θεωρητικολογούμε, περί παραδόσεως, αλλά και να θέλουμε θεωρητικούς της «νηνημάτης της παράγκας» να προχωρούν σε αχαρακτήριστα κατασκευάσματα του τύπου της πρώτης «Σενίάς» του Ναυπλίου — και, φυσικά, στο μετατόπισμα, το χωδίσιο υπουργείο έφτασε να γίνεται η κυριαρχημένη πορφηρή αρχιτεκτονική «δημιουργίας». Στην Ινδία, η απάντηση δόθηκε με τρόπο πρακτικά δημιουργικό, με αφομώσια δόλης τη γνώσης πάνω στις δυνατότητες παραδοσιακών και εντελώς σύγχρονων υλικών, με

αρχαιολογικά

αφομοίωση, επίσης, του ύφους της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, με πολλή φαντασία και με πολύ κέφι. Και δεν κάνουμε λόγο για κάποια παρέα «εκλεκτών αρχιτεκτόνων», αλλά για δικαίως ορθολόγους συγχρονούς μας ίνδους αρχιτέκτονες, που συνεχίζουν να δρουν και να δημιουργούν. Θα ευχόμασταν κάποιος δικός μας αρμόδιος φορέας να φρόντισε έστω να μεταφερθεί η ιδia ωστε έκθεση και εδώ. Πιστεύουμε ότι μεγάλο θα ήταν το οφέλος και ενδεχομένως πολλές και χρήσιμες οι συζητήσεις [μπορεί και αναζητήσεις] που θα προκαλούσε.

Βασιλης Κ. Διωροβίνης

Στη Μασσαλία

«Τα παρέδειν αυτά ζώα» είναι ο τίτλος της έκθεσης που άνοιξε πρόσφατα στη Μασσαλία (Γαλλία). Παρουσιάζει απεικονίσεις ζώων, φανταστικών και μη, από την προϊστορία μέχρι και τους ιστορικούς χρόνους και από την Ευρώπη ως την Αιγαίνη και την Ασία.

Η έκθεση Τσερνίκοφ στο Παρίσι

Τον απεκάλεσαν Πιρανέζες των Σοδετικών. Προφανώς, για τη φανταστική αρχιτεκτονική του, σε προσποτή γιγαντιαίων διαστάσεων. Πρόκειται για τον Γιακόβ Τσερνίκοφ (1889-1951), που κατατάσσεται στις πρωτοπόρους των ετών 1920, γνωστώς, πλέον και στην Ελλάδα από τις εργασίες του Ανατόλ Κοπ — αλλά και ο οποίος διατρέψει τη δική του μοναδικότητα.

Για πρώτη φορά στο Παρίσι και στη Δυτική Ευρώπη παρουσιάστηκαν, λοιπόν, 150 σχέδια του Τσερνίκοφ, σε αιθουσα του Μητώπουρ, στο τέλος του 1985, σε συνεργασία με τον εγγόνο του και με το μουσείο Στασούσεφ. Και ήταν αποκαλυπτικά για μια ακόμη άνωστη πλευρά της μεγάλης εποχής του 1920 στη Ρωσία, η οποία μπορεί να χαρακτηρίστηκε επαναστατική, πολύ περισσότερα για τις καινούριες ιδέες που ανάβλωσαν σα δοσ απάντια διάλογο στην ευρωπαϊκή ιστορία, πάρα για τις συγκεκριμένες πραγματοποιήσεις στο θεματικό και

στα άλλα επίπεδα.

Προφητικός, υποτικός και αντιφατικός; από το ένα μέρος λέει ότι επίδικει να συνταχθεί με το «πάθος της χρηματοθηρίας και του προλεταριακού ορθολογιγμού», εμφανίζομενος ως υλιστής και αντίθετος προς τη αισθητική και από το άλλο μέρος δηλώνει ότι «η κοθεατό ομορφιά δεν μετριέται, είναι έννοια μη μετρήσιμη και πάσσατο. Το να φαραβεθεί από τον άνθρωπο ένα τέτοιο αισθήμα ομορφιάς, που έχει δοθεί από τη φύση, ή το θελήσουμε να τον κάνουμε να παρεκκλίνει από αυτό, θα ήταν παρόλογο και αναισιόλογο». Η λειτουργικότητα, η λογική, ο τελικός προσαντολισμός... είναι λογικά ουσιώδεις, όμως τέτοιες έννοιες δεν μπορούν να αντικαταστήσουν την έννοια της ομορφιάς». Να τα παρουσιάζεται ο Τσερνίκοφ, γι' αυτό και δεν είναι ασφαλώς τυχαία η αντιφατικότητα και η ποικιλία εκπτώσεων του έργου του, που είδαν τα φωτα σα γαλλικό τύπο.

Ισχείς η εκτίμηση του ίδιου του εγγονού να πλησιάζει περισσότερο προς την πραγματικότητα. Γράφει για την αρχιτεκτονική του Τσερνίκοφ και για εκείνη του 1920: «χωρίς αμφιβολία μας φαίνονται, σήμερα, πολύ πάνω από ένα εργαστήρι ιδεών που έμειναν στο χαρτί».

Από τα σχέδια της προτελευταίας περιόδου του, πριν δηλαδή από εκείνα που αποτελούν καθαρά συνθέσεις αφηρημένης ζωγραφικής σε υπόδειρο αρχιτεκτονικό, η ίδια που μας δημοπραγήθηκε είναι εκείνη ενός παραδόσεων. Οι κοστρουκτιβιστικές συνθέσεις και οι σχεδιασμοί του Τσερνίκοφ μοιάζουν να παραπέμπουν κατεύθυνση σε καπούς «προλεταριακό ορθολογιγμό». Άλλα σε γιαντισμός και σε συλλήψεις της βορειοειρηνικής αρχιτεκτονικής, της ίδιας περίπου εποχής και της μετέπειτα. Μιας αρχιτεκτονικής που δεν έμεινε, δέδανα, στα χαρτά. Και που ακριβώς συνέδεται με τις επιταγές και τα επιτεύγματα ενός υποτίθεται διαιρετικού κοινωνικού συστήματος, θεωρητικά στους αντίποδες των ιδέων που ενέπνευαν τον Τσερνίκοφ.

Μπορεί και αυτός να εμπνευστήκε πριν από τους καιρούς των μεγάλων συγκλίσεων — όπότε έγινεται γιατί τα σχέδια του παρέμειναν σχέδια.

Πάντως, διοιλοθιάνοντας συνεχώς

σε πιο αφηρημένες συλλήψεις, παρέμεινε ανενόχλητος, όπως φαίνεται, στις περιόδους των διωγμών και είχε τέλη ειρηνικά. Επιβεβαώνοντας το ότι κάποιες έξουσιες δεν φθεύονται το αργημένο, τουλάχιστον όταν δεν το παρεμπνεύουν...

Τελικά, επρόκειτο για μιαν έκθεση που αν και αρκετά περιορισμένη σε αριθμό και ποικιλία εκθεμάτων, συνέβαλε θετικά και συγκροτημένα στην πληρέστερη γνωμαριά και γνώση μιας ακόμα πλευράς της μεγάλης εποχής του 1920, η οποία άρχισε να γίνεται ευρύτερα προσπελάσμα για το ευρωπαϊκό κοινό, τουλάχιστον μισον αιώνια αργότερα.

Β. Κ. Διωροβίνης

«Η αρχαία Νεάπολη»

Το ξεχασμένο ελληνικό παρελθόν της Ναπολής έρχεται στο φως με την έκθεση που οργανώθηκε στο εκεί Μουσείο. Με 1.500 εκθέματα τεκμηριώνεται η ελληνικότητα της «Νέας Πόλεως». Οι πρώτοι επισκέπτες από την Ελλάδα ήσαν Μυκηναίοι που άφησαν στα νησιά Ιάκια και Βιθέρα, στον κόλπο της Νεάπολης τα γνωστά τους κεραμεικά. Τον 8ο π.Χ. αιώνα, Ευθοείς δημοίκοι εγκαταστάθηκαν στην Ιάκια, που ονόμασαν Πιθοκύασα και αργότερα περάσαν στη στεριά ιδρύοντας την Κύμη πρώτα και μετά τις Παρθενόπη και Νεάπολη.

Έκθεση για την αναστήλωση των βιζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων της Θεσσαλονίκης

Στον ισάγειο χώρο του κτιρίου Διοίκησης του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, λειτούργησε από τις 29-11-85 ως τις 20-1-86 έκθεση για την αναστηλωτική έργο στα βιζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία της Θεσσαλονίκης. Η έκθεση ήταν το αποτέλεσμα συλλογικής εργασίας του επιστημονικού και τεχνικού πρωσπεκτού της Θεσσαλονίκης. Δεν αφορούσε μόνο το έργο των οωστικών επειδησσών αλλά γενικότερα παρουσίαζε το πρόγραμμα στερέωσης και αποκατάστασης μετά τους οισαμούς του 1978 στα μνημεία: Ροτόντα, Αχεροπόλη-

αρχαιολογικά

τος, Αγία Σοφία, Άγιος Παντελεήμονας, Καθολικό Μονής Βλατάδων, Μεταμόρφωση του Σωτήρα, Βυζαντινό Λουτρό, Νέα Παναγία, Άγιος Αντώνιος, Υπαπαντή, Φρούριο Βαρδαρίου, Επιποτάργιο Φρούριο, Λευκός Πύργος, Βεγ Ηματία (Λουτρό Παράδεισος), Hamza Bey τζαμί (Αλλαζάρ), Μπεζετένι, Yahudi Hamam (Λουλουδάκια), Yenit Hamam (Άγιλη), Άγιος Γεώργιος Χορτιάτη.

Στην ίδια έκθεση έγινε και μια συνοπτική παρουσία των παλαιότερων αναστηλωτικών εργασιών στη βασιλική του Αγίου Δημητρίου με πρωτότυπη σχέδια.

Μέσα από την έκθεση αυτή, που δεν απευθύνεται μόνο στο εξειδικευμένο κοινό, έγινε προσπάθεια να παρουσιαστεί τη παλιότεροτάτη της «αναστήλωση» ή καλύτερα ο τρόπος «επέμβασης» στα μνημεία μας. Επειδή ο όρος «αναστήλωση» συχνά χρησιμοποιείται μ' ένα ευρύτερο περιεχόμενο, για να καλύψει και να δικαιολογήσει επεμβάσεις που αφορούν στην απλή συντήρηση ως την ολοκληρωτική ανακατασκευή, δικαιολογημένη δημιουργείται μια σύγχυση σε μια μεγάλη μερίδα του κοινού.

Σ' ένα τόπο όπως η Ελλάδα, όπου στη βιομηχανία της κατασκευής επικράτουν οι προδιαγραφές και τα χρονοδιαγράμματα εργολάβου «νέας ανεγερίσμενης οικοδόμησης», φαίνεται ακατανόητο να μην έχουν αποδοθεί «αναστήλωση» στο κοινωνικό σύνολο όλα τα μνημεία της πόλης και τη περιφέρειας της Θεσσαλονίκης.

Μεριδιό δέθασα της ευθύνης για τη σύχυση αυτή, που αφορά στον τρόπο επέμβασης στα μνημεία, έχει και η έλλειψη ανοικού διάλογου για τις αναστηλώσιες και την προστασία της ιστορικής κληρονομιάς γενικότερα. Όταν μεταπολεμικά τα Ευρωπαϊκά κράτη συζητούσαν ευρύτερά του φιλοσοφικό και οικονομικό πρόβλημα της επέμβασης στα μνημεία και στα ιστορικά κέντρα που είχαν πάθει καταστροφές από το πόλεμο, η Ελλάδα, που μάλις έχει από έναν μακροχρόνιο εμφύλιο πόλεμο, πολύ δύσκολα μπορούν να κατοχυρώσουν την εντόπιτη της ιστορικής κληρονομιάς που είναι απαραίτηση για την όσο γίνεται ευρύτερη αποδοχή μιας συστηματικής προστασίας της.

Ας δώμε όμως αναλυτικά τα αναστηλωτικό έργο που παρουσιάστηκε

στα είκοσι μνημεία της πόλης της Θεσσαλονίκης. Φυσικά δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπισθεί κάθε μνημείο χωριστά, αλλά θα παρουσιάστουν οι γενικές αρχές και τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκαν στις εργασίες αποκατάστασης από την 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Σύμφωνα με τις διενθεύσεις αποδεκτές αρχές, προϋπόθεση για οποιαδήποτε επέμβαση είναι ο σεβασμός του μνημείου ως ιστορική μαρτυρία, όπως έφαστο στα μέρες μας μέσα από την πορεία του στο χρόνο. Σεβασμός στις υπερκείμενες φάσεις των διάφορων εποχών χωρίς πλαστογράφηση των ιστορικών και καλλιτεχνικών τεκμηρίων του κτιρίου, γιατί τα μνημεία δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται σήμερα μόνο ως φορείς αισθητικών ή ιδεολογικών αιδίων, αλλά ως συνολικό ιστορικό τεκμήριο για την εποχή και τον τόπο στον οποίο ανήκουν. Έτοιμη για να οποιασθεί προστασία:

1) Λεπτομερής σχεδιαστική και φωτογραφική τεκμηρίωση. Για τις αποτυπώσεις χρησιμοποιείται η ταχυμετρική αποτύπωση σε συνδυασμό με τις κλασικές μεθόδους αποτύπωσης.

2) Διάκριση των ιστορικών φασών και των μεταγενέστερων επεμβάσεων.

3) Ερευνητικές τομές στη θεμελίωση και ανασκαφική έρευνα.

4) Τεκμηρίωση με κάθε λεπτομέρεια της παθολογίας του μνημείου, δηλαδή της εικόνας των ρηγματώσεων του φορέα, της παθολογίας των υλικών του, της υγρασίας, της παραμόρφωσης του φορέα όταν το κτίριο παρουσιάζει προβλήματα.

5) Ιστορική έρευνα για το μνημείο και εργαστηριακές έρευνες (χημική ανάλυση, μηχανικά χαρακτηριστικά των υλικών δομής του μνημείου). Παράλληλα γίνεται η παρακολούθηση των μεταβολών των ρηγματώσεων. Η παρακολούθηση της εξέλιξης των παραμορφώσεων γίνεται πριν τις εργασίες, κατά τη διάρκεια και μετά τις εργασίες αποκατάστασης, ώστε να ξέρουμε μια πλήρη εικόνα των τυχόν μετακινήσεων του μνημείου μέσα στο χρόνο. Εμπιποτεύεται ότι εφ' όποιον εντοπιστούν προβλήματα παραμορφώσεων σ' ένα μνημείο (μεγάλες αποκλίσεις από την κατακόρυφο, διαφορετικές καθίζσεις) εκπονούνται ιδιάτερα σχέδια λεπτομερών. Η παραπάνω τεκμηρίωση αποτελεί την απαραίτηση προϋποθέ-

ση για τη διάγνωση και την επιλογή του τρόπου θεραπείας και επέμβασης στο μνημείο. Τα κριτήρια για τις στερεωτικές επεμβάσεις εξαρτώνται ασφαλώς από την ερμηνεία της εικόνας του μνημείου και των αποτελεσμάτων της έρευνας. Η διάγνωση και η επιλογή της καταλληλότερης λύσης για την αποκατάσταση του μνημείου, είναι προβλήματα δισκούλα και δυσεπίλιτα όχι μόνο για τον ελληνικό χώρο. Η διατήρηση της στατικής λειτουργίας του μνημείου, της ισορροπίας που απέκτησε στο χρόνο, είναι από τις γενικά παραδεκτές αρχές της αναστήλωσης, που νίνεται προστάσια για επιτευχείδη. Η στατική μελέτη δεν αποσκεπτεί δηλαδή στην δύορθωση αρχικών σφαλμάτων ή παραμορφώσεων. Οι «επεμβάσεις» στα μνημεία απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή, μια και τα νέα στοιχεία που εμφανίζονται στη διάρκεια των εργασιών μπορούν να ανατρέψουν ακόμη τις αρχικές λύσεις και να απαιτήσουν νέες τροποποιήσεις και καθυστερήσεις.

Στην έκθεση που πραγματοποιούθηκε στη Θεσσαλονίκη, παρουσιάστηκαν οι εργασίες στερέωσης στα μνημεία της πόλης, σε πρωτότυπα σχέδια, όψεις, κατώσεις, τομές, φωτογραφίες, ακουαρέλες με γραφικές αποκαταστάσεις, αέρονυμτρικά, όπως επίσης και σχέδια με τις διαφορετικές στατικές επιλογές σε κάθε μνημείο. Μικρό καταποτικά κείμενα παρουσιάσαν την ιδιαιτερότητα του μνημείου και οριοθετώνταν σε λίγες σειρές το πρόβλημα.

Συμπερασματικά θα έπρεπε να τονιστούν τα εξής:

- 1) Για πρώτη φορά στην Ελλάδα παρουσιάστηκε ένα τόσο μεγάλης έκτασης πρόγραμμα στερέωσης και αποκατάστασης μνημείων από μια Εφορεία των Επιτροπών από το 1981 έπουμε να λειτουργεί για τη Θεσσαλονίκη και η 9η Εφορεία ανέλαβε εξ ολοκλήρου το έργο της συντήρησης και αναστήλωσης. Αν και δεν υπήρχε καμμία «οικονομική ανεξαρτησία» από τις διατάξεις του δημοσίου, όπως συμβαίνει συνήθως στις διευσυνημένες επιπροστις για άλλα έργα, ήταν δυνατή η συνέχιση της αντώνετης των μελετών και κυριότερο της εκτέλεσης των έργων με αυτεπιποτασία από την 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.
- 2) Ένα μεγάλο επιστημονικό δυναμι-

αρχαιολογικά

κό (αρχαιολόγοι, αρχιτέκτονες, πολιτικοί μηχανικοί, τοπογράφοι, συντηρητές κλπ.) μαζί με το τεχνικό προσωπικό (αρχιτεχνίτες, τεχνίτες, θοηροί τεχνών, εργάτες) κατέφερε να συστηματοποιήσει και να προχωρήσει στην αρχή με τεράστιες δυσκολίες - ας μην ξεχάνει την έλλειψη των ερευνητικών κέντρων στη Βόρειο Ελλάδα - το έργο της αναστήλωσης, έχοντας και την ουσιαστική βοήθεια της Πολυτεχνικής Σχολής. Έτοις τη Θεσσαλονίκη κατέφερε να υλοποιήσει στην πράξη το άρδευ 2 του χάρτη της Βενετίας, ότι «αντήρηση και αποκατάσταση μνημείων αποτελεί ένα επιστημονικό κλάδο ο οποίος πρέπει να απαντείνεται στη συνεργασία όλων των επιστημών και όλων των τεχνών που μπορούν να συνεισφέρουν στη μελέτη και τη διάσωση της μνημειακής κληρονομίας». Η στελέχωση της υπηρεσίας έγινε θέδαια μέσα από τις ανάγκες που δημιούργησε ο σεισμός του 1978 και φυσικά έξω από τα πλαίσια που ορίζει ο οργανισμός του Υπουργείου Πολιτισμού, που δεν μπορούσε να προβλέψει τη στελέχωση μιας Εφορείας από τόσους επιστημονικούς κλάδους και τεχνών πολλών ειδικοτήτων.

3) Τα νέα στοιχεία που προέκυψαν στη διάρκεια των εργασιών, τόσο κατά το μελετητικό στάδιο όσο και κατά το εκτελεστικό στάδιο, αναβάθμισαν τις πληροφορίες μας για την τεχνική και την ιστορία του τόπου.
4) Η αναστηλωτική εμπειρία των χρώνων αυτών έδειξε πόσο απαραίτητο και πόσο αποδοτικό θα μπορούσε να είναι ένα ερευνητικό κέντρο στη Βόρειο Ελλάδα, που θα μπορούσε να συστηματοποιήσει την έρευνα καταλήγοντας σε προδιαγραφές.
5) Τέλος θα πρέπει να επισημανθεί η παρουσίαση των μελετών στα Τουρκικά μνημεία της Θεσσαλονίκης, που ως τώρα είχαν παραμεληθεί μέσα από μια εσφαλμένη αντίληψη για την ιστορική συνέχεια της πόλης.

Υποσημείωση:
Η έκθεση πραγματοποιήθηκε με την οικονομική ενίσχυση του Δήμου Θεσσαλονίκης, μέσω στα πλαίσια του εορτασμού των 2.300 χρόνων της πόλης. Οι εργασίες στέρεωσης στα μνημεία πραγματοποιήθηκαν με την οικονομική υποστήριξη των Υπουργείων Πολιτισμού και Δημιουργίας Έρ-

γων. Η συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης στάθηκε πάντοτε εποικοδομητική και πολύτιμη.

Πελαγία Αστρεινίδου - Κωτσάκη
Αρχιτέκτων
9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

ΒΙΒΛΙΑ

Γνωριμία με το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Λήδα Κροντέρα

Εκδ. Αθηνών, Αθήνα 1985

Είναι το πρώτο ελληνικό βιβλίο που ασχολείται με το θέμα θέμα. Δεν είναι «οδηγός» μουσείου που πειργάφει ένα, ένα τα εκθέματα της κάθε αίθουσας, παρά είναι ένα βιβλίο που δορθά στα παιδιά να καταλάβουν και να αγαπήσουν το Μουσείο και τα αρχαία με ευχάριστο κείμενο, παγκύδια και αινιγμάτα. Διαθέτει στο οπιτι και χαρέεται στο Μουσείο. Κρίμα που δεν το είχαμε στις γιορτές, γιατί είναι ένα από τα καλύτερα δώρα για παιδιά.

Η τοπογραφία της προϊστορικής Αιγαίνειας: Εντοπομόρφωσης Ελίκης - Βούρας

Κ.Β. Κουτρουσθέλης

Αθήνα 1985

Υποθέσεις για τους μύθους και μελέτη της τοπογραφίας της περιοχής (1) πριν από το σεισμό του 373 π.Χ., (2) αμέωνας μετά το σεισμό, όποτε καταποντίστηκαν πολεις Ελίκη και Βούρας και (3) τη σύγχρονη εποχή.

Αρχαία Κυπριακή Τέχνη στο Μουσείο του Ιδρύματος Πλεύριδη

Βάσος Καραγιώργης

Αθήνα 1985

Σε συνεργασία με τις Φρ. Ριζοπούλου - Ηγουμενίδου, Δήμη. Μπακιρτζή και C. Elliot, ο Β. Καραγιώργης έφερε σε πέρα τη θαυμάσια παρουσίαση των εκθεμάτων του Μουσείου του Ιδρύματος Πλεύριδη, ορισμένα από τα οποία (350) είλαμε την ευκαιρία να

θαυμάσουμε και στην Αθήνα για πέντε μήνες (Ακαδημία Αθηνών). Η διγλωσση αυτή έκδοση, ελληνικό και αγγλικό κείμενο, θα κυκλοφορήσει σύντομα και στα γαλλικά και τα γερμανικά. Πρόκειται για θαυμάσιο τόμο με ωραιότατη και πλουσιότατη εικονογράφηση η οποία φανερώνει τις ελληνικές ρίζες και επιδράσεις της κυπριακής τέχνης. Το βιβλίο αυτό είναι «πρέσβυτος» της Κύπρου.

Τα Πρακτικά του Συμποσίου για τις πόλεις

Κυκλοφόρησαν τα πρακτικά του πρώτου διεθνούς «Συμποσίου για την ιστορία των ελληνικών πόλεων», που είχε οργανωθεί στην Αθήνα τον Οκτώβριο του 1984 από την Εταιρία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, με την οικονομική συνδρομή του ΥΠ.ΠΟ και του, τότε, ΥΧΟΠ. Η έκδοση, που χρηματοδοτήθηκε αποκλειστικά από το δεύτερο Υπουργείο, είναι πολύ προσεγμένη και περιλαμβάνει μελέτες στη συντριπτική τους πλειονότητα πάνω σε πρωτότυπα θέματα. Για πρώτη φορά έχουμε δημοσιευμένες τόσες πολλές και συστηματικές προσεγγίσεις ενός τομέα που, μέχρι εντελών πρόσφατα, είχε αποτελέσει αντικείμενο επιστημονικής έρευνας μόνο σποραδικά.

Β.Κ.Δ.

Αρχαίοι Έλληνες Συγγραφείς τ. Α' και Β'

Επιμέλεια Π.Ε. Γιαννακόπουλος

Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1986

Από τις εκδόσεις Παπαδήμα, κυκλοφόρησαν σε δύο τόμους κείμενα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων και Φιλοσόφων, τι είπαν για την ειρήνη, τη χειραφέτηση των γυναικών καθώς και για την Παιδεία και την αγωγή των νέων.

Στον πρώτο τόμο περιλαμβάνονται αποστάσματα ποιητών σχετικά με τα μεγάλα θέματα που εγγίζουν και το σημερινό προβληματισμό, όπως είναι η ειρήνη, ο πολέμος, τα δικαιώματα της γυναικός, η μοίρα του ανθρώπου και η πάλη του εναντίον της αυθαιρέσιας και της αδικίας. Έτοις περιήλθηκαν αποστάσματα του Αριστοφάνη από τη Λαυστράτη, την Ειρήνη,

αρχαιολογικά

τους Αχαρνής και τις Εκκλησιάδους και από τους τραγικούς από τον Προμηθέα του Αισχύλου, τον Φιλοκτήτη του Σοφοκλή και από τη Μῆδια και Ανδρόμαχη του Ευριπίδη. Στο δεύτερο τόμο περιλήφθηκαν φιλοσοφικά κείμενα σχετικά με την παιδεία από την Πολύεια και τους Νόμους του Πλάτανα, από τα Πολιτικά του Αριστοτέλη και από το Περὶ Παιδῶν Ἀγωγῆς του Πλούταρχου. Παρατίθεται το αρχαίο κείμενο από τις εκδόσεις Τεubner - Παπαδήμας και στην απέναντι σελίδα η μετάφραση. Τα κείμενα πλαισιώνονται από μικρές εισαγωγές.

Την επιμέλεια των κειμένων έκανε ο Λυκειάρχης κ. Π.Ε. Γιαννακόπουλος.

Παλαιολιθικοί και μεσολιθικοί πολιτισμοί και μέθοδοι χρονολόγησης προϊστορικών αντικειμένων

Αθανάσιος Βερτσέτης
Αθήνα 1985

Το μικρό αλλά πυκνό σε πληροφόρηση αυτό βιβλίο είναι ιδιαίκο για τον μη ειδικό που θέλει να μάθει ποια είναι η πορεία του πολιτισμού, ποιά τα πρώτα του στάδια. Περιλαμβάνει επίσης σε παράρτημα τις μεθόδους χρονολόγησης προϊστορικών αντικειμένων, τις σύγχρονες μεθόδους αρχαιολογικής αναζήτησης και τους σύγχρονους τρόπους ανάλυσης αρχαιολογικών αντικειμένων επίσης και θαυμή βιθιογραφία.

Το Δίκαιο στην Αθήνα των κλασικών χρόνων

Douglas MacDowell

Εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1986

Ο συγγραφέας, πιστεύοντας στην απουδαίότητα της μελέτης της κλασικής Ελλάδας, ως συνόλου, ερευνά όχι τόσο τη νομική επιστήμη, δούν την αρχαία ελληνική κοινωνία. Και υπογραμίζει ότι το Αθηναϊκό Δίκαιο - των κλασικών χρόνων - ενδιαφέροταν περισσότερο για την εφαρμογή πρακτικών συμπειριφόρων και λιγότερο για την καθέρωση θεωρητικών αρχών. Γ' αυτούς ακριβώς το λόγο το νομικό σύστημα της αρχαίας Αθήνας δεν ήταν μόνο το πιο ολοκληρωμένο από όσα είχαν ως τότε επινοήθη,

ήταν ταυτόχρονα και το πρώτο στον κόσμο, που εδραιώνόταν σε δημοκρατική βάση.

Το σύγγραμμα τούτο αποτελεί πολύτιμο σύμβολο για τους σπουδαστές του Δικαιου και της κλασικής φιλολογίας. Τα εκλαικευμένα επιστημονικά θέματα του δύο και η πλούσια εικονογράφηση του και το λεπτομερέστατο ευρέτηριο του, το καθιστούν προστιθέστατο στην ευρύτερο αναγνωστικό κοινό.

Τα κάστρα της Θεσσαλονίκης

Λίλα Ασπιώτη
Θεσσαλονίκη 1986

Στην ευχάριστη και χρήσιμη - για όποιουν επισκέπτεται ή κατοικεί στη Θεσσαλονίκη - αυτή μελέτη, μέσα από την ιστορία και την περιγραφή των τοιχών και των καστρών της πόλης, διαγράφεται η ιστορία της ίδιας της Θεσσαλονίκης. Με αγγλική και γαλλική περιλήψη και με πλούσια (ασπρόμαυρη φωτογραφική) εικονογράφηση, είναι «χρήσιμο» δύορι και για ξένους φίλους.

Το όρος Λυκαίο και οι αρχαίοι Αράκαδες

Ευγενία Δερεχάνη

Εκδ. Συλλόγου Άνω Καρυστών Αρακαδίας, Αθήνα 1985

Η εργασία της Ε. Δερεχάνη που χάθηκε πρόσφατα στα 24 της χρόνια αποτελεί ολοκληρωμένη και εμπειριστικά μελέτη της περιοχής του Λυκαίου όρους και των κατοικών της, γραμμένη σε ευχάριστη γλώσσα, η ανάγνωση της καλά ευχάριστα πλουτίζοντας τις γνώσεις του αναγνώστη με χήλιες διύλ πληροφορίες, χωρίς να τον κουράρει. Πρόκειται για μια πρωτότυπη εργασία, πρότυπο στο είδος της.

Το παιδί στη νεοελληνική τέχνη (1833-1922). Εικόνες αντιλήψεων

Αρφοδίτη Κούρια

Εκδ. Δωδώνη, Αθήνα - Γιάννινα 1985
Με αεπτερία έργα ηγοαρχικού, ιστορικού, συμβολικού περιεχομένου καθώς και προσωπογραφίες, η μελέτη αυτή ερευνά πώς αντιμετώπι-

σαν το παιδί οι νεοελληνες ζωγράφοι, γλύπτες, χαράκτες μέσα στα εκατό περίπου χρόνια από την αρχή της θαυματείας του «Θύνων ας τη Μικρασιατική καταστροφή». Παράλληλα, εξετάζονται συστηματικά οι γραπτές μαρτυρίες για τα έργα (σχόλια, κριτικές κτλ.) στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπου που αποτελούν ντοκουμέντα ή βοηθούν στην κατανόηση του γενικότερου πνεύματος και της αισθητικής της εποχής. Οι αναφορές εξάλλου στην παραμέτρους όπως τα σχολικά αναγνώματα, η παιδική λογοτεχνία και τα παιδικά περιοδικά φωτίζουν την δραστηριότητη της νεοελληνικής κοινωνίας για τα παιδί καθώς και το «στίγμα» του μέσα στην κοινωνία αυτή. Το παιδί μέσα στο λαογραφικό - εθνογραφικό πλαίσιο, το παιδί - φρέας ήθωστασικού ή συμκυνητικού μηνύματος, το παιδί σα μυστηριούς «τύπου», η μητρότητα, το ορφανό παιδί, η παιδική βιοπλάτη, το «πορτραΐτο» του μικρού αστού, το νεκρό παιδί στην ζωγραφία και στη γλυπτική (επιτύμβια) συνιστούν επιμέρους θέματα της μελέτης, απ' όπου αναδύονται τα διάφορα «πρόσωπα» του παιδιού, όπως αυτά διαμορφώθηκαν μέσα από γηγενείς και εξωτερικούς παράγοντες, ιστορικές και πολιτιστικές συγκειρίες, κοινωνικούς καθώκες αλλά και από την προσωπική ματιά και γραφή του κάθε καλλιτέχνη.

Τόπος και Εικόνα

Επιμ. Α. Κουμαριανού

Εκδ. Ολύκ. Αθήνα 1985

Εκδόθηκε ο 7ος και τελευταίος τόμος της σειράς Τόπος και Εικόνα. Ο τόμος αυτούς καταγεννήθηκε με το έργο του Rouquenveille (Γάλλος), του Stackelberg (Γερμανός) και του Fauvel (Γάλλος). Πολύ καταποτικά είναι τα σχόλια των Aik. Κουμαριανού για τον Fauvel, Gunnar Hering για τον Stackelberg και Δ. Ανωγειάτη - Πελέ για τον Rouquenveille.

Αντικαραγκιός

Σπύρος Κοκκίνης

Εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα 1985

«Στα κυριότερα αστικά επαρχιακά κέντρα της Ελλάδας το τελευταίο τέταρτο του περασμένου αιώνα σημειώνεται μια ισχή, από κάθε άποψη, θεατρική κίνηση. Αντίθετα πα-

αρχαιολογικά

ρουσιάζεται μια έξαρση παραστάσεων του «θεάτρου σκιών», του Καραγκιόζη, που αποτελούσε την κύρια θεατρική ψυχαγωγία σημαντικών στρατιωτών του πλήθυσμού της επαρχίας. Οι παραστάσεις Καραγκιόζη γίνονται αφορμή διαμαρτυρίων απ' τις σήλες των εγκυροτέρων επαρχιακών εφημερίδων με άρθρα και σχόλια που έχουν τις υπογραφές φωτισμένων ανθρώπων της εποχής.

Οι Προσωκρατικοί

Καρλ Πόππερ, Όλαφ Ζιγκόν,
Κ.Π. Μιχαηλίδη

Εκδ. Imao, Αθήνα 1985

Σε μετάφραση Στυνοβίας Δρακοπούλου, για πρώτη φορά συγκεντρώνονται, παρουσιάζονται και σχολιάζονται τα πιο «άγνωρα» κείμενα προσωκρατικών φιλοσόφων.

Η παλαιολόγεια ζωγραφική στη Θεσσαλονίκη

Μ. Καμπούρη - Βαμβάκου, Θ.
Παπαζώτας

Εκδ. Εξάντας, Θεσσαλονίκη 1985

Ο «δηδήγος» αυτού της πόλης - μουσείο, με σωστά επιλεγμένη εικονογράφηση και εισαγωγικό σημείωμα γραμμένο από δύο επίλεκτους βελτινολόγους, έχει επιλέπει και αγγλική, γαλλική και γερμανική περίληψη.

Η Διπλή Εικόνα

Εκδοτ. Δ. Δεληγιάννης
Αθήνα

Η Διπλή Εικόνα είναι τριψηνιαίο περιοδικό τέχνης. Από τα τεύχη που εκδόθηκαν μέχρι σήμερα διαφέρονται στη έκδοση αυτή στοχεύει στην κάλυψη του ευρύτερου χώρου της ιστορίας, της τέχνης, της καλλιτεχνικής επικαιρότητας και του πολιτισμού γενικότερα. Διακρίνεται για την ιδιομορφία του μέσα στο χώρο των συναφών περιοδικών, για το πνεύμα συνεργασίας και συντήρησης διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων και για τις πρωτότυπες δημοσιεύσεις κειμένων και έργων τέχνης. Παραλλήλα, επιδιώκεται η σύνθεση της ώλης να αποτελεί αφέμωνα σε θέμα ιστοριογραφίας της τέχνης. Ακόμη, η θεώρηση του παλιού με το

καινούριο είναι πάγιο χαρακτηριστικό αυτής της αξέδρονης περιοδικής έκδοσης. Οι συνεργάτες του περιοδικού είναι κυρίως επιστήμονες, ιστορικοί της τέχνης και καλλιτέχνες. Η συνύπαρξη αυτή γεννά πάντοτε μια νέα θέση δημιουργική, τόσο για τα ιστορικά δεδομένα όσο και για την πρωτοποριακή καλλιτεχνική παραγωγή.

Το νέο τεύχος (αριθμ. 7) που θα κυκλοφορήσει το Μάρτιο περιέχεται ενδιαφέρον αφερέμα γύρω από τη σχέση «Επιστήμες - τέχνες - τεχνολογία» και αναγγέλλεται μια δημόσια εκδήλωση του περιοδικού στην οποία συμμετέχουν οι καλλιτέχνες που φιλοδενθήκαν και παρουσιάστηκαν δυούλια τους στη Διπλή Εικόνα, στην Γκαλερί «F», (Φωκαϊδίου 12) από 14 μέχρι 19 Απριλίου 1986. Το κοινό της Αρχαιολογίας μπορεί να βρει στο περιόδικό αυτό ενδιαφέρουσες μετέπειτα σχετικές με την ιστορία - αρχαιολογία, π.χ. Φ. Μ. Ταϊγάκου. Αθήνα: Από το τέλος του αρχαίου κόσμου αως την ίσρωση του ελληνικού κράτους (τ. 6). Καλυπτού. Μιλάνο, Η συντήρηση των ωζεντινών εικόνων (τ. 3) κ.ά.

Η διδασκαλία στο Μπάουχος της Βαΐμαρης

Με τον τίτλο αυτό υποτηρίχηκε με επιτυχία, πριν μερικούς μήνες, στο Πανεπιστήμιο 8 του Παρισιού, διατριβή «D' ETAT» της Έλοντ Βιτάλε. Από διασταύρωμένες πληροφορίες φαίνεται ότι πρόκειται για την πρώτη συστηματική έκθεση, ανάλυση και κριτική αποτίμηση της διδακτικής πλευράς του περιόδου του Μπάουχουσος στα χρόνια της Δημοκρατίας της Βαΐμαρης (1919-1925). Μια πολύ ουσιαστική πλευρά, για την ιδιαίτερη διαδικασία δημιουργίας που εφόρμωσε η Σχολή αυτή, η οποία ανυπόβατη ήταν στην Ελλάδα, με την πολιτική ελπίδα να αναζωογονήσει τη κοινωνία με την τέχνη, μέσα από μια διδασκαλία νέου τύπου, που ήδη ασφαλώς δεν έπειραστηκε με το χρόνο. Η συγγραφέας, μετά από μια ανάλυση των ιστορικών καταβολών και της ίσρωσης της Σχολής του Μπάουχουσος, προχωρεί στην εξέταση του τρόπου λειτουργίας δέκα εργαστηρίων της, του θεάτρου της, καθώς και της διδασκαλίας των Κλέες, Καντίνου και Μοχόλου - Νάρκυ, και κατα-

λήγει με την εξέλιξη των διαφόρων αντιλήψεων που αναπτύχθηκαν εκεί, εξετάζοντας και τη σχέση όπως και τις εξαρτήσεις τους από την πολιτική, κοινωνική και οικονομική κατάσταση στη Θουρυγγία.

Β.Κ.Δ.

Αρχαίοι Έλληνες μηχανικοί

Στο τεύχος Δεκεμβρίου 1985 (αρ. 172) του γνωστού γαλλικού περιοδικού «La Recherche» δημοσιεύεται άρθρο του Πièr Τουλίε με τον τίτλο «Οι Έλληνες μηχανικοί θήγανουν από τη σκιά». Με τις βιβλιογραφικές αναφορές που παρέχει, ο Τουλιέ δίνει το στίγμα των τελευταίων ανακαλύψεων και ερευνών γύρω από το θέμα της ανάπτυξης της τεχνικής και της μηχανικής κατά τους αρχαίους ελληνικούς χρόνους, τονίζοντας ότι, αντίθετα με ό,τι πιστεύονταν για πολὺ κατρό, οι αρχαίοι Έλληνες ήταν ικανοί να κατασκευάζουν πολύ ακριβείς μηχανισμούς.

Αφορούμε για το άρθρο υπήρξε η πρόσφατη απόκτηση από το Μουσείο Επιστημών του Λονδίνου υπολειμμάτων ενός μηχανικού μηροβδείκη - μημερολογίου, που αγοράστηκε στο Λίβανο και χρονολογήθηκε στον 5ο αιώνα μ.Χ.

Β.Κ.Δ.

Ερωτόκριτος

Βιτσέντζος Κορνάρος
Επιμ.: Στυλιανός Αλεξίου

Εκδ. «Ερμή», Αθήνα, 1985

Κυκλοφόρησε από τον «Ερμή» η νέα μικρή εκλαϊκευτική έκδοση του «Ερωτόκριτου» του Βιτσέντζου Κορνάρου, με επιμέλεια του Στυλιανού Αλεξίου. Το θιβλίο περιέχει μια σύντομη ενημερωμένη εισαγωγή, επιλογή θιβλιογραφίας, γλωσσάριο και — για πρώτη φορά — απάνθισμα από ενδιαφέρουσες κρίσεις σχετικές με τον «Ερωτόκριτο». Οι κρίσεις αυτές, από την απανύπερη που επιτάσσει για τους χριστιανούς το «Πηθώλαιο», ως τις γνώμες του Τόνυμητη, του Σέρραντ και του Ντάρελλ, δείχνουν την πορεία από την άρνηση και την επιφύλαξη ως την αναγνώριση του Κορνάρου σαν ιστότυπου προς τους «Άγγλους και Ιταλούς κλασικούς της Αναγέννησης, σε πανευρωπαϊκή κλίμακα».

Το θιβλίο διακοσμείται με μικρογραφίες από το χειρόγραφο του Βρετα-

αρχαιολογικά

νικού Μουσείου.

Atlas des Représentions Chypro-Archaïques des Divinités

Sophocles Sophocleous

Studies in Mediterranean Archaeology, Göteborg 1985

Η Κύπρος, σταυροδόριο εμπορικών δικτύων και πολιτισμών, διαθέτει πολυπρόσωπο και συνθέτη πάνθεον. Στη μελέτη αυτή των αρχαϊκών κυπριακών θεοτήτων (750-475 π.Χ.) εξετάζονται και κατατάσσονται περί τις 45 θεότητες. Μελετάται η πρωινότητα της καθεμίας, η λατρεία της κλπ., υπογειεύεται η ερμηνεία διαφόρων προβλημάτων που προκύπτουν από την παραπάνω κατάταξη και γίνεται συγκριτική μελέτη τόσο στα πλαίσια της ιστορίας των θρησκειών όσο και της αρχαιολογίας. Για να παραγγέλει κανείς την εργασία αυτή - 257 σελ., 243 εικ. - Prof. P. Aström, Västra Hamngatan, S 411 17 Göteborg, Σουηδία.

La mort dans les yeux

Jean - Pierre Vernan

Hachette, Paris 1985

Στο καινούριο του βιβλίο, «Το θάνατο στα μάτια», ο Z.-P. Βερνάν συνεχίζει τη στρουκουραλιστική μελέτη της ελληνικής μυθολογίας. Εώς εξετάζονται η Άρτεμη, η Διόνυσος, η Μέδουσα, τρεις ελληνικές θεότητες «μεταμφιεσμένες» που έχουν στενή σχέση με το προσωπείο. Οι θεότητες αυτές, ανθρωπομορφες, θέουν το πρόβλημα της ταυτότητας και της επερότητας.

New Comedy of Greece and Rome

R.L. Hunter

Cambridge Univ. Press, 1985

Θαυμάσια εργασία η «Νέα Κωμωδία της Ελλάδας και της Ρώμης» αναίγει νέους ορίζοντες στη μελέτη του θέατρου. Ένα απάνθισμα κειμένων φωτίζουν θέματα όπως «Πλοκή και θέματα», ή «το διδακτικό στοιχείο».

Ο συγγραφέας προχωρεί και σε συγκρίσεις (Αριστοφάνης - Μένανδρος) δίνοντάς μας γλαφυρό κείμενο γεμάτο ιδέες.

Gerre et guerriers dans la Grèce antique

Pierre Ducrey

Payot - Weber, Paris 1985

Πόλεμος και πολεμιστές στην αρχαία Ελλάδα: Εδώ δίνεται θαυμάσια εικονογραφημένος και σχολιασμένος ο πόλεμος στην αρχαία Ελλάδα: Ομηρικά Έπη, η τακτική του πολέμου, η ναυμαχία, η σύρυχση, είναι θέματα που σχολιασμένα, εικονογραφημένα και συνοδεύεμένα από αρχαία κείμενα κάνουν το βιβλίο αυτό «οδηγό» του πολέμου στην Ελλάδα.

Jews in the Hellenistic World

John R. Bartlett

Cambridge 1985

«Οι Εβραίοι στον ελληνιστικό κόσμο» είναι η «εισαγωγή» στο έργο τους. Ασχολείται με συγγραφείς του 200 π.Χ. ως το 200 μ.Χ. εξετάζοντας τη θέση τους στον τότε κόσμο. Η μελέτη «περιβαριάκων» λογοτεχνών συχνά φτιάζει μια εποχή:

Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική, Πελοπόννησος

Ekd. Μελίσσα, Αθήνα 1986

Πάντοτε καλοτυπωμένος, προσεγμένος και καλαίσθιτος κυκλοφόρησε ο 4ος τόμος της σειράς αυτής αφειρωμένος στην Πελοπόννησο: Αχαΐα, Μεθώνη - Κορώνη, Μονεμβασία, Ζάρακας, Κυνουρία, Αρκαδία, Σπέτσες, Ύδρα.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΕΣ

Προς το περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Κύριοι,

χαρά και πικρία διαβάζω στα τεύχη σας τις Νεοελληνικές Βαρβαρό-

τητες. Χαρά γιατί όλοι οισι αγαπούν τον τόπο τους και σέβονται την παράδοση του μπορούν να συμβάλουν στη διάσωση ενός μικρού έστω κομματιού, πικρία γιατί μέσω από τα γράμματα αυτά φύνεται η αδιαφορία πολλών για τα πράγματα αυτά. Έρχομαι λοιπόν κι εγώ να προσθέσω τη μαρτυρία μου στις τάσεις αλλες: Είμαι μανώδης φωροτουσφεκάς και έτυχε το περασμένο καλοκαίρι να πάω σ' ένα λιμανάκι ανάμεσα στο Σούνιο και στο Λαύριο. Εκεί, σε μικρό βάθος θρέηη μπροστά σε έναν τοίχο από πλεκτημένες πέτρες, τα φύκια έχουν σκεπάσει την επιφάνεια του αλλά το γενικό σχήμα δείχνει καθαρά πώς πρόκειται για τοίχο. Ρώπτησα και μου είπανε πώς είναι «αρχαία». Κι αναρωτήμει αν δεν θήτων αστό, στην περιοχή, να σπηθεί πινακίδο που να αναφέρει το γεγονός γιατί εκεί α) αγκυροβόλιον βάρκες που με τις άγκυρές τους μπορούν να καταστρέψουν το τοίχο και δ) βάναμεσα στις πέτρες φωλιάσσουν χταπόδια κι ο ανιδέος ψαράς μπορεί να κάνει κακό στο χτίσμα στην προσπάθειά του να πάσσει το θήραμα. Διατυχώς δεν έχω υποθύμια φωτογραφική μηχανή για να σας δείξω το πόσο καθαρά φάνονται οι πέτρες στο υμέτη. Δεν δίνω εδώ περισσότερες πληροφορίες για τα που βρίσκεται το κτίσμα αλλά εφιστώ την προσοχή της Αρχαιολογικής υπηρεσίας στο γεγονός ότι αφήνοντας τέτοια «υπόλειμα» απροστάτευτα τα καταδικάζει σε καταστροφή.

Με εκτίμηση Νίκος Βασιλείου φοιτητής

Στην Εκατονταπολιανή, Στην Πάρο, το μόμφο ντι των Κυκλαδών, με τις λευκές εκκλησίες της σπαρμένες σε κάθε γωνιά της γης

αρχαιολογικά

της και την παλαιοχριστιανική Εκατονταπλιανή εκκλησιά του βου άι, με το μοναδικό παλαιοχριστιανικό βαπτιστήριο έμελλεν να δουμένη τη βελτίωση των νεοσέλιγινων στο σαρώπης της πρόσφυσης του κτιρίου που την περιβάλλει. Ο λιτός μαρμάρινος σταύρος αγκαλιάθηκε από μια στραντζάριστη λαμαρινοκατασκευή με plexiglass, προφανώς για να «φωτίζει» και δέρθηκε στράβα - στράβα και ανεύθυνα με σύρμα χωρίς να ενοχληθεί κανένας

Δ. Αμηριδης

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟ - ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ

Καθένας που διάβασε τα άρθρα της ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ γύρω πάνω στο θέμα «Παιδί και Μουσείο», αντιλαμβάνεται τον προβληματισμό που υπάρχει σχετικά με το χαρακτήρα του Μουσείου στην εποχή μας. Το «ανοιγμά» των μουσείων στα παιδιά, η στενή σχέση Μουσείου - Σχολείου είναι αναμφισθέτηρη επιτακτική ανάγκη. Τα προγράμματα που αναφέρονται, κυρίως ευρωπαϊκών μουσείων καθώς επίσης και μερικών ελληνικών, δείχνουν υποδειγματικές περιπτώσεις που λειτουργούν παρότι κρούοκο διάστημα ή συνεχίζουν να λειτουργούν. Διατυπώς, όταν αναφέρονται κανείς στον ελληνικό χώρο, οι περιπτώσεις είναι τόσο λιγές, ώστε αναγκάζεται μετά από λίγο να καταφέγγει σε πρόσταση του τύπου «πρέπει να...».

Όσον αφορά το φωτογραφικό υλικό που συνοδεύει τα άρθρα, δεν με πείθει σε δύο περιπτώσεις. (Φωτογραφία από το άρθρο «Μουσείο: Μοντέρνο ή και Δημοκρατικό» του κ. Α. Ιωαννίδη με τον PUNK που ακουμπάει στον τοίχο διπλά στον πίνακα ζωγραφικής. Φωτογραφία από το άρθρο «Τα μουσεία Τέχνης και τα παιδιά» της κ. Ευθ. Γεωργιαδού-Κούντουρα, αρ.3, με το παιδί που απλάνει το χέρι του στο κεφάλι ρωμαϊκού αγάλματος). Η άνεση, με την οποία δείχνεται στις φωτογραφίες, ότι κυκλοφορούν τα παιδιά στο μουσείο, είναι εξαιρετική. Όποιος εκπαιδευτικός έχει ζήσει τέτοιες

στιγμές, θα θυμάται το κουδούνι συναγερμού, τις επιπλήξεις του προσωπικού και σε επανάληψη τον αποκλεισμό της τάξης από μελλοντικές επισκέψεις από μουσείο. Τουλάχιστον έτσι ουμδάνει στη Γερμανία. Κάθε εκπαιδευτικός, που οδηγεί μια τάξη στο μουσείο, είναι υποχρεωμένος να υπογράψει ότι έχει λάβει γνώση των ανωτέρω.

Επιπλέον, θα ήθελα να αναφερθώ συμπληρωματικά σε τέσσερα σημεία.

1. Τα περισσότερα προγράμματα είναι ακόμη πειραματικού χαρακτήρα. Ακόμα κι εκεί όπου η επιτυχία είναι απολύτη, δικαιολούεται οικονομικά η συνέχισή τους. Για παράδειγμα, τα τόσο επιτυχημένα προγράμματα του Εκπαιδευτικού Κέντρου Μουσείων στο Μόναχο (MPZ), στα οποία αναφέρεται με δυο φωτογραφίες ο κ. Α. Ιωαννίδης, αντιμετωπίζονται οικονομικά προβλήματα. Από ένα συνοδευτικό φύλλαδί των προγραμμάτων του MPZ για το Δημοτικό, REALSCHULE και Γυμνασίου γίνεται φανερό ότι:

Ο αριθμός των μαθητών που συμμετέχει το 1984 αντιλέπεται κατά 40% σε σχέση με το 1983. Το πρώτο εξάμηνο του 1985 παρακολουθύνται τα προγράμματα του MPZ 70% περισσότεροι μαθητές από το αντίστοιχο εξάμηνο του 1983.

2) Παρ' όλα αυτά η χρηματική ενίσχυση των κράτους και της πόλης του Μόναχου περιορίστηκε το 1985, με αποτέλεσμα στις αρχές του σχολικού έτους 1985/86 να έχουν ήδη εξεντληθεί οι οικονομικά του MPZ και κατά συνέπεια να καλούνται οι μαθητές (δηλ. τα σχολεία) να επιμισθωτούν τα έξοδα που προκύπτουν, τουλάχιστον μέχρι το τέλος του 1985.

3. Αναλύοντας το θέμα ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟ στην Ελλάδα, σκέφτεται κανείς μόνο παιδί των μεγαλοπόλεων. Όσο πικρή κι αν είναι η αλήθεια, οι μικρές πόλεις και γενικά η επαρχία σε ένα τέτοιο θέμα δεν αντιπροσωπεύονται. Εκτός κι αν εννοείται σαν επαγγήλη μοναδική εκδρομή - πολιτιστική εκδήλωση στα τέλη της χρονιάς. Οι περιοδικών Εκδόσεις που προτείνονται σαν λίστες είναι μια λύση, αλλά όχι και η καλύτερη. Εδώ σκέφτομαι τις θλάδες που προκύπτουν στα ίδια τα έργα και λιγότερο τις χρηματικές δαπάνες που απαιτούνται.

4. Έλλειψη εκπαιδευσης των ιδιών

των εκπαιδευτικών για την πραγματοποίηση των προγραμμάτων. Ακόμα και στις μεγάλες πόλεις με τα μουσεία που διαθέτουν, γίνεται μερική χρήση της προσφοράς. Η προχειρότητα της προετοιμασίας χαρακτηρίζει την πλειονότητα τέτοιων επισκέψεων εκδηλώσεων. Το απότελεσμα φυσικά δεν μπορεί παρά να κρίβει σαν ανάριο λόγου μέχρι και αρνητικό. Συμφωνώ ότι πρέπει να είναι σύντομες οι επισκέψεις μουσείων από μικρά παιδιά, αλλά τί μπορεί να πει κανείς για τις επισκέψεις αστραπές τάξεων του Γυμνασίου: Επειδή δεν υπάρχει προετοιμασία, αναγκάζεται ο «παντογνώστης» εκπαιδευτικός συχνά να αυτοσχεδιάζει μέσω στον «έννο» χώρα του μουσείου. Εκεί, όπου υπάρχει κατάλληλο πρωστικό που οδηγεί ή υποβοηθεί, τα πρόγραμμα είναι πιο απλά. Άλλα πόσα μουσεία μπορούν να έχουν έτοιμες συνεχείς προσφορές; Άλλα ούτε θέσα κι αλλιώς το ερώτημα. Ποσοί εκπαιδευτικοί είναι πλήρωροφρομένοι για τις προσφορές των μουσείων;

5. Μειωμένη προθυμία του πρωστικού των μουσείων για συνεργασία, σταν προκειται για σχολικές τάξεις.

Αυτό ισχύει για όλη την κλίμακα, από διευθυντή μέχρι το κατώτερο πρωστικό. Αναμφίβολα η ασύρματη των έργων τέχνης προέχει, αλλά και η δημιουργία ζεστού κλιμάτου μέσα στα μουσεία είναι που θα κάνει το παιδί να ξαναγυρίσει μόνο του ή με την οικογένεια του.

Κωνσταντίνος Διαδακάλου

Μόναχο, Δεκέμβριος 1985

Κύριοι, Διάδασμα με πολύ ενδιαφέρον το άρθρο της κας Μ. Καρδαμίτσα-Δάδη με για την ιστορία του Παλιού Πανεπιστήμιου στην Πλάκα, στο τεύχος 17/1985, που προσφέρει τόσες αγνωστες ως τώρα πληροφορίες και λεπτομέρειες. Θα ήθελα μόνο να προσθέσω δύο ακόμα στοιχεία για αυτό το κτίριο:

α) Το Φεδρουάριο του 1837 έγινε αναγκαστική κατάσχεση της οικίας Κλεανθή, για να πληρωθεί χρέος του προς τον Εδουάρδο Σάουντερς 8.000 δρχ. (Αθηνά 414/27.2.1837). Η αξία του σπιτιού τότε εκτιμήθηκε 20.000 δρχ. (αντί για 30.000 του 1842). Ετοιμάζουμε μια πρώτη περιγραφή του σπιτιού, 5 χρόνια πριν από εκείνη που αναφέρει η συγγραφέας, αν και πολύ πιο περιληπτική.

αρχαιολογικά

6) Η οικία Κλεάνθη προσφέρεται για πώληση το 1858 (Αθηνά 2710/22.10.1858). Την αναγέλια της εφημερίδας συνοδεύει μια συνοπτική περιγραφή και επιβεβαιώνεται ότι στο μεταξύ είχε χρησιμοποιηθεί σαν στρατώνας πεζικού.

Με εκτίμηση
Δημήτρης Φιλιππίδης
Αρχιτέκτονας

Θεσσαλονίκη 13.1.86

Αγαπητή «ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ».

Στο υπό αριθμ. 17 τεύχος του Νοεμβρίου 1985 και στη στήλη Αρχαιολογικά, σε 95, γίνεται λόγος για την πανομιστόπιτη έκδοση (Facsimile) του κυδίκου Rossanensis, που διουτυχώς έχει αποδοθεί λανθασμένα στην ελληνική γλώσσα με τη λέξη Ροσσάτο αντί του αυστηρού Ροσσάνο. Στην πραγματικότητα προκειται λοιπόν για την πόλη Rossano της Καλαβρίας στη Νότια Ιταλία. Στο θωρακοφυλάκιο του καθεδρικού ναού της παραπάνω πόλης οώθεται στήμερα ο codex purpureus Rossanensis. Χρονολογείται στον ΣΤ' αιώνα και περιέχει το Ευαγγέλιο γραμμένο με γράμματα αστημένια και χρυσά και μικρογραφίες ζωγραφισμένες επάνω σε περγαμηνή βαμμένη με πορφύρα, όπως αρκιών το χειρόγραφο του ΣΤ' αιώνα πάλι, με την ονομασία Γένεσης της Βιέννης, αποκείμενο στην ομώνυμη Ευαγγελική Βιβλιοθήκη. Η έκδοση αυτή περιλαμβάνει 188 έγχρωμες απεικονίσεις στις αρχικές διαστάσεις τους με σχόλια στην αγγλική και ιταλική γλώσσα. Ο τόπος έκδοσης είναι το Grau Αυστρίας και ο χρόνος το 1985.

Αυτά τα λίγα, παρακαλώ να δημοσιευτούν για την ενημέρωση των φίλων αναγνωστών του περιοδικού.

Με ευχαριστίες και χαιρετισμός
Δρ. Κωνστ. Π. Χαραλαμπίδης
Κρήμνης 41 551 31 Καλαμαριά
Θεσσαλονίκη

Αγαπητό Περιοδικό.

Είμαι λάτρης της βιζαντινής μας κληρονομιάς και παρακολούω με ενδιαφέρον και πολλή αγάπη καθετί που έχει σχέση με την ιστορία και την τέχνη της εποχής αυτής. Ιδιαίτερα, λόγω της καταγωγής μου με ενδιαφέρει και διαβάζω καθετί σχετικό με το Μυστρά.

Τα πάλατα, οι εκκλησίες και τα σπίτια των αρχόντων σκαρφαλωμένα

στις πλαγιές του Ταύγετου και προστατευμένα μέσα στα ισχυρά τείχη, συνθέτουν ένα κόσμο μοναδικό, που σε κάνει να ζεις μαζί με τους Παλαιόλιγούς τα δεδαμένες μέρες του Μυστρά αλλά και την αγώνια του τελευταίου αυτοκράτορα, λίγα χρόνια πριν τη μεγάλη καταστροφή. Ήσως δεν είναι και τόσο γνωστό, ότι το τέλος του Μυστρά οριοθέτησε την αρχή της σκλαβιάς του ελληνικού πνεύματος, που διώγμενό από την κοιτίδα του, ακολουθήστηκε το δρόμο της Δύσης, για να εδράσωσε εκεί τα σπέρματα της σκέψης που είχαν αρχίσει να καλλιεργούνταν στη Φιλοσοφική Σχολή του Πλήθενα. Τα μοναστήρια, τα σπίτια και τα δρομάκια, ακόμα και σπηλιές, αντηγόνοι της φιλοσοφικής σκέψεως του μεγάλου δασκάλου που έδινε εδώ κοντά στο δεσπότη του Μυστρά Θεόδωρο Παλαιολόγο. Εδώ θα ήθελα να τονίσω, ότι η πράξη της αρπαγής του λειψάνου του Πλήθενα από έναν άρχοντα της Δυτικής — ο τάφος του Πλήθενα βρίσκεται στη σήμερη στο Ρίμον της Ιταλίας — συβολίζει και πραγματώνει την απήχηση της φιλοσοφικής του σκέψης, που έπειρρεσε και διαδύομετρα τη σκέψη της Αναγέννησης. Ετοι, λοιπόν, πέρασε μαζί και ο θρύλος του Μυστρά στη Δύση για να εμπινεύσει τη νεότερη λογοτεχνία με την Ελένη τη Φάουστ και να ζωντανεύσει έξαν μέσα από τη δική μας στα κείμενα του Τερζάκη και του Παν. Κανελλόπουλου. Οπως, λοιπόν, καταλαβαίνετε συγκίνητης όταν είδας στις εφημερίδες ότι το κράτος, επιτέλους, αναλαμβάνει να προστατεύει. ερευνώντας και αναστηλώντας, το θυριλικό κάστρο του Μυστρά. Με απογοητευτικό, πάμικο, παρακολούθησε τη σχετική αρθρογραφία των εφημερίδων, όπου αιμοφιθετήται η σύνταση και η ειδική επιστημονική κατάρτια των επιστημόνων που ανέλαβαν το μεγάλο αυτό έργο. Θέλοντας, λοιπόν, να διαλύωντας τις αιμοφιθετώντας γνώσεις που πηγάδισαν από την εμπειρία και την παρακολούθηση των προβλημάτων των μνημείων του Μυστρά. Σκέφτομαι μήτης υπάρχουν και διλλοί λόγοι που οι ποι ειδικεύεμοι σε επιστημόνες δεν συμμετέχουν στην ομάδα εργασίας. Αντιθέτα, διαπιστώνω ότι η υπεύθυνη αυτή εργασία βρίσκεται στα χέρια άγνωστων για μένα ανθρώπων, εφόσον δεν έχουν δώσει δειγμάτα εργασίας τους για το Μυστρά. Μήπως, όμως,

ασχολούνται με το Μυστρά είναι:
1α) Μ. Χατζηδάκης, Μυστράς 1956
1β) Μ. Χατζηδάκης, Μυστράς 1981
γ) Μ. Χατζηδάκης, Η ζωγραφική στο Μυστρά, 1953
δ) Μ. Χατζηδάκης, Νέοτερα για τη Μητρόπολη Μυστρά, 1977
Και διάφορες σχετικές ανακοινώσεις σε διεθνή Συνέδρια.

2α) Ν. Δρανδάκης, Ανασκαφές παρεκκλησίων Μυστρά, 1952
6) Δρανδάκης, Τοιχογραφίες ναϊσκών Μυστρά, 1955
η) Ν. Δρανδάκης, Το κωδωνοστάσιο του Αγ. Δημητρίου Μυστρά, 1966
δ) Ν. Δρανδάκης, Οι τοιχογραφίες του Παρεκκλησίου της Αγίας Σοφίας Μυστρά, 1985
Και άλλα άρθρα στα πρακτικά της Αρχαιολογικής Εταιρείας;
3. Suzy Dufrenne, Les programmes iconographiques des églises de Mistra, 1970

4α) Μουρίκη Ντούλα. Αι βιθικαὶ προεκτίνοντες της Παναγίας εἰς τὸν τρούλον της Περιβλέπτου του Μυστρά, 1970

8) Μουρίκη Ντούλα, Τέσσαρες μη μελετηθείσα σκηνή στο βίον της Παναγίας εἰς τὸν Περιβλέπτον του Μυστρά, 1968
γ) Μουρίκη Ντούλα, The Mask motif in the wall paintings of Mistra, 1981

5α) P. Ετζέγογλου, Μυστράς, αρχαιολογικός οδηγός
β) P. Ετζέγογλου, Quelques remarques sur les portraits de Mistra, 1981

6α) Νικ. Ζής, Κιονόκρανα εκ Μυστρά, 1968
6β) Νικ. Ζής, Ἀγνωστα τοιχογραφία εκ Μητρόπολης Μυστρά, 1968

Έτοι, βλέπουμε ότι ανάμεσα στα μέλη της επιτροπής μόνον ο κ. Μουρίκη έχει ασχοληθεί και έχει γράψει για το Μυστρά. Διερωτώματος, λοιπόν, πάς οι άνθρωποι αυτοί θα επιτελέσουν ένα τόσο οπουδαίο έργο χωρίς τις απαραίτητες γνώσεις που πηγάδισαν από την εμπειρία και την παρακολούθηση των προβλημάτων των μνημείων του Μυστρά. Σκέφτομαι μήτης υπάρχουν και διλλοί λόγοι που οι ποι ειδικεύεμοι σε επιστημόνες δεν συμμετέχουν στην ομάδα εργασίας. Αντιθέτα, διαπιστώνω ότι η υπεύθυνη αυτή εργασία βρίσκεται στα χέρια άγνωστων για μένα ανθρώπων, εφόσον δεν έχουν δώσει δειγμάτα εργασίας τους για το Μυστρά. Μήπως, όμως,

αρχαιολογικά

έχουν ασχοληθεί και μελετήσει άλλα σπουδαία θυζαντινά μνημεία:

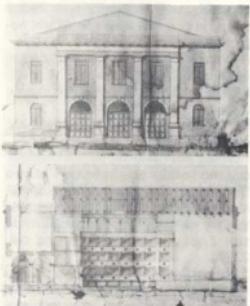
Κάτι αλλο που μου έκανε τρομερή εντύπωση είναι ότι στη δεβενή Συνάντηση Εμπειρογνωμόνων για την αναστήλωση μνημείων Μυστρά, έλαβαν μέρος πολλοί έξοντες επιπτημονες, δεν είδη ίδιας πουιθενώ τη συμμετοχή Έλληνων αρχαιολόγων ούτε από την πανεπιστημιακή μας, ούτε από άλλους γνωστούς φορείς. Αντίθετα, επικεφαλής του έργου είναι κάποιος κ. Σίνος, του οποίου δεν υπάρχουν μελέτες σχετικά με το Μυστρά, ούτε ίδιας και εργασίες του για αναστήλωσης άλλων μνημείων μπόρεσα να θρω. Πώς, λοιπόν, η κ. Μερκούρη αναθέτει αυτό το τόσο σοδαρό έργο στην επιβλεψή ενός μη ειδικού και της είναι δυνατό να αγνοεί άλλους αυτούς που δύλευαν από κοντά μελέτησαν και έζησαν τα προβλήματα του Μυστρά;

Τώρα: τιών η πολιτεία αποφάσισε επιτέλος να χρηματοδοτήσει για πρώτη φορά πλαυσιοπάροχα το Μυστρά δρεθήκαν οι «αλλότριοι» δικοί μας και έζηνον να αποφασίζουν για τις τύχες των μνημείων μας;

Επίτιμω, αγαπητό περιόδικό, να μπρέσω να λώπω τις απορίες μου μέσω από τις στήλες σου μελλοντικά, για να καταλάβω και εγύ τέλος πάντων, πού διοχετεύεται το δυναμικό των δικών μας Ελλήνων επιπτημόνων και, πώς διαχειρίζεται τη πολιτεία τα χρήματα που διατίθενται για τη διάσωση

και ανάδειξη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Μίρκα Νικολοπούλου
Νομικός

Το Θέατρο Απόλλων. Σχέδιο του Ιταλού αρχιτέκτονα P. Sampò (από το βιβλίο των Τραύλου και Κόκκου, Αθήνα 1980).

Προς το περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Άγαπητο φίλων,
Ιώως να σας είναι γνωστές, γιατί έχουν επανειλημένα απασχολήσει τον αθηναϊκό Τύπο, ημερήσιο και περιοδικό, οι περιπτέτεις του ιστορικού δημοτικού θέατρου «Απόλλων» της Σύρας. Το θέατρο αυτό, μοναδικό πολιτιστικό μνημείο του νεότερου

ελληνισμού και ένα από τα αξιολογητά κτίρια του μοναδικού συνδόλου νεοκλασικής αρχιτεκτονικής που λέγεται Ερμούπολη, χτίστηκε στο 1864 από τον Ιταλό αρχιτέκτονα Πέτρο Σαμπό και αποτελούσε μικρογραφία της Σκάλας του Μιλάνου. Λειτουργήσε για ενενήντα και πλέον χρόνια, τόσο ως μελοδραματικό θέατρο όσο και ως αθέατρο πρόδρας και συνδέθηκε με την εξελικτική πορεία του νεοελληνικού θέατρου. Το 1953 έδωσε σ' αυτό την τελευταία παράσταση της ζωής της με τη «Σκιά» του Ντάριο Νικοντέμη Η Μαρίκα Κοτοπούλη. Σταμάτησε να λειτουργεί το 1955 γιατί κρίθηκε επικινδύνω.

Αντί να επιλεγεί η λύση των μερικών επισκευών που θα επέτρεπε σύντομα την ασφαλή επαναλειτουργία του, επιλέχθηκε η λύση της ριζικής ανακαίνισης του με αποτέλεσμα οι επεμβάσεις που έγιναν σ' αυτό τον καιρό της δικτατορίας να απλώσουν ριζικά την παραδοσιακή μορφή του. Οι έστω επιζήμιες αυτές επεμβάσεις παρέμειναν ανολοκλήρωτες και έτσι το θέατρο μας άγγειλα εμφανίζει εσωτερικά εικόνων ενός τομεντιού σκελετού.

Υστέρα από διαδικασίες τεσσάρων περίπου ετών είναι σήμερα έτοιμη η οριστική μελέτη αποκατάστασης του θέατρου μας, έργο του γραφείου Π. Πικώνη. Σύμφωνα με τη μελέτη αυτή θεέσφαντιστούν όσα είναι δυνατόν οι αλλοιώσεις της επέμβασης των

δελτίο συνδρομής

Να αποσταλεί συμπληρωμένο και συνοδευμένο από το αντίτυπο της συνδρομής στα γραφεία του περιοδικού ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ οδός Πανεπιστημίου 9, 105 64 ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3253246.

Επιβλημάτων για εγγραφών συνδρομητής για ένα χρόνο - 4 τεύχη - από το τεύχος αριθμ. ...

Συνδρομή Εσωτερικού: Δρχ. 1.500 — Συμπληρώμ. Συλλόγων 2.000 — Οργανισμών, Τραπεζών, Ν.Π.Δ.Δ., Α.Ε. 2.500 — Μαθητών και Σπουδαστών 1.200 (με αποστολή) φωτοτυπίας αστυνομικής ή φοιτητικής ταυτότητας αντίστοιχα).

Εξωτερικού: Αεροπορ. ταχυδρ. Ευρώπ. \$ 22 — Αμερικ. Κανάδας, Αυστραλία \$ 25 — Συνδιεθνών εξωτερικού αντίστοιχα \$ 20 και 22. Τρόπος πληρωμής: Ταχυδρομική ή τραπεζική επιταγή στο περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ, Πανεπιστημίου 9, 105 64 ΑΘΗΝΑ.

Επώνυμο	Όνομα .....
Οδός / Αρ.	Ταχ. Κωδ. ....
Πόλη	Τηλεφ. ....
Ημερομηνία	Υπογραφή .....

αρχαιολογικά

χρόνων της δικτατορίας και θα αποκατασταθεί η αρχική του μορφή. Παράλληλα, το θέατρο μας θα διαθέτει όλες τις εγκαταστάσεις ενός σύγχρονου θέατρου.

Μέσα στο 1986, προβλέπεται ότι θα γίνει η δημοπρόσταση του έργου. Αυτό σημαίνει ότι οι ήδη πολύχρονες διαδικασίες της αποκατάστασης του θεάτρου μας μπαίνουν στην πιο αποφασιστική τους φάση, στη φάση δηλαδή των μεγάλων χρηματικών δαπανών. Είμαστε βέβαιοι ότι η πολιτεία και ειδικότερα το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών θα ανταποκριθεί στη μεγάλη πρόκληση και θα μας χορηγήσει την αναγκαία οικονομική ενίσχυση, ώστε οι εργασίες της αποκατάστασης του θεάτρου να τελειώσουν το συντομότερο δυνατό. Επειδή, όμως, αντιλαμβανόμαστε ότι τα οικονομικά μέσα της πολιτείας δεν είναι απεριόριστα και ότι οι διαδικασίες της χρηματοδότησης μας απ' αυτήν είναι χρονοδρόμες, αποφασίσαμε να κρύψουμε γενική σταυροφορία των όπων γης Συριανών και φίλων του θεάτρου μας, για να δρεύσουν τα οικονομικά μέσα ώστε το θέατρο μας να τελειώσει το συντομότερο. Στην κινητοποίηση αυτή ζητούμε να συμμετάσχετε προθαλλόντας με οποιοδήποτε τρόπο θα κρίνετε σεις κατάλληλο την ανάγκη αυτής αποκατάστασης του μοναδικού αυτού πολιτιστικού μνημείου της νέας Ελλάδας. Η προσπάθεια που ξεκίνησαμε εξαρτάται κατά μεγάλο μέρος από τη δική

σας συμπαράσταση και από την κινητοποίηση των πνευματικών ανθρώπων του τόπου, που θα μπορέσετε να πετύχετε για το σκοπό αυτό. Σας γνωρίζουμε ακόμα διτι για την αποκατάσταση του θέατρου μας έχουν ανοιχτεί οι ακόλουθοι τραπεζικοί λογαριασμοί:

Αγροτική Τράπεζα, Λογαριασμός δύφεως Νο 2010.

Εθνική Τράπεζα, Λογαριασμός δύφεως Νο 412/480234-97.

Εμπορική Τράπεζα, Λογαριασμός δύφεως Νο 4201.

Γενικός συντονιστής της κινητοποίησης για το θέατρο «Απόλλων» είναι ο Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου της Ερμούπολης και υπεύθυνος για τις πολιτιστικές δραστηριότητες του Δήμου κ. Μάρκος Φρέρης τηλ. 22875.

Σας ευχαριστούμε θερμά για τη συμπαράσταση και ελπίζουμε ότι θα συμβάλετε αποφασιστικά στην προσπάθειά μας, που είναι προσπάθεια σε διάσημους της πολιτιστικής μας κληρονομιάς αλλά και πράξη γνήσιας πολιτιστικής αποκέντρωσης.

Με φιλικούς χαιρετισμούς

Λευτέρης Πιτασούλης
Δήμαρχος Ερμούπολης

ΡΟΔΟΣ 22/1/86

Αγαπητή «ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ».

Είμαι ένας από τους τόσους θαυμαστές της ελληνικής αρχαιότητας και σου γράφω γιατί έχω αγανάκτηση πια με την καταστροφή του εθνικού

μας πλοιούτου.

Συγκεκριμένα, το περασμένο καλοκαίρι κατά τη διάσημη μου στις Τζερμαδές Λασηθίου Κρήτης, αποφάσισα να επισκεφθώ τον αρχαιολογικό χώρο «Καρφί». Στο χώρο τούτο κατέφυγαν οι Μινωίτες, κυνηγημένοι από τους κατακτητές Δωριείς, περί το έτος 1200 π.Χ. Ο τόπος αυτός ήταν παλαιότερες Μεσομινωικοί ίεροί Κορυφής. Από τον καρφό που η Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή, υπό τη διεύθυνση του John Pedlebury ανέσκαψε την περιοχή και ένα τάφο κατά την περίοδο 1937-39, καμια ανασκαφή ή προσπάθεια συντήρησης του χώρου δεν έχει γίνει.

Τουλάχιστον 6 έως 7 τάφοι έχουν συλληφθεί από τους αρχαιοκάπτηλους, οι οποίοι αφού πάρουν ότι θέλουν σκεπάζουν ή καταστρέφουν τον τάφο. Κατά τη διαδρομή μου στο χώρο αυτό, συνάντησα έναν κυνηγό ο οποίος μου μίλησε για κάποιον τάφο που είχε συληθεί πριν μερικές μέρες. Η πύλην σαρκοφάγος και ο σκελετός του νεκρού είχαν καταστραφεί τελείως απ' τους αρχαιοκάπτηλους.

Επιτέλους, κάτι πρέπει να κάνει το κράτος για την προστασία της εθνικής μας κληρονομιάς.

Νομίζω, πώς ένας δρόμος ο οποίος θα οδηγούσε μέχρι αυτόν τον αρχαιολογικό χώρο θα ήταν μια καλή αρχή για τη λύση του προβλήματος.

Φιλικά

Μανώλης Παπαμαθαίδης
Μαθητής Β' Λυκείου

subscription

To be mailed completed and accompanied by the remittance value to **ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ** Magazine. 4 Panepistimiou str. 105 64 Athens Greece, tel. 325.32.46

I would like to subscribe to your publication for 1 year - 4 issues, — from issue No. ....

Subscription price: Greece \$ 18, Europe \$ 28, USA, Canada, Australia \$ 25 - Students \$ 20 & \$ 22.

Payment: money order or bank manager's check to **ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ** Magazine. 4 Panepistimiou str. 105 64. Athens - GREECE.

Surname ..... Name .....

Street - No ..... City .....

Country ..... Mail-code .....

Date ..... Signature .....